

אוגדה 210 במלחמת יום הכיפורים

מחבר: אייל ברלוביץ'
מקור: "יסודות", גיליון 5 | 50 שנים למלחמת יום הכיפורים
הוצאה: המחלקה להיסטוריה בצה"ל
עורכים: אלי מיכלסון, יוגב אלבז, יניב פרידמן
שנת הוצאה: 2023

תקציר

ב־6 באוקטובר 1973 פרצה מלחמת יום הכיפורים. בפיקוד הצפון הייתה פרוסה אוגדה 36, והאוגדה השנייה, אוגדה 210, הייתה בתהליך הקמה וארגון. בבוקר פרוץ המלחמה החלה אוגדה זו לקרום עור וגידים. במהלך 15 הימים שחלפו מהגיוס לחמה אוגדה 210 בקרבות ההגנה, מתקפת־הנגד וההבקעה נגד כוחות צבא סוריה. לאחר ההבקעה לתוך סוריה לחמה גם בכוחות המשלוח של צבא עיראק ושל צבא ירדן. במרכז המאמר יעמדו השאלות האלו: כיצד הוקמה האוגדה תוך כדי המלחמה? ומה היו השלבים בהקמתה?

התשובה על שאלות אלה היא שתהליך הקמת האוגדה התנהל בשלושה תהליכים שונים: קליטת יחידות, הקמת מסגרות מסייעות והטוויית רעיון מבצעי אוגדתי. שני התהליכים הראשונים נעשו במקביל במהלך היומיים-שלושה הראשונים של המלחמה. אלה אפשרו את התהליך השלישי, לחימת האוגדה תחת רעיון מבצעי אוגדתי.

אוגדה 210 במלחמת יום הכיפורים

אייל ברלוביץ'¹

מבוא²

אוגדה 210 הוקמה רשמית ב־19 באוקטובר 1973 במהלך הקרבות נגד כוחות המשלוח מעיראק ומירדן. בפקודת הקמתה נקבע: "אוגדה 210 תתארגן במהירות החל מ־19 באוקטובר 73. כאוגדה קבועה להמשך לחימה בהתאם למשימות שיוטלו עליה ע"י פיקוד צפון. גמר התארגנות משוער משך 30 שעות"³. את הפקודה הזו כתב קצין האג"ם של האוגדה, סא"ל יעקב שפיגלר, שלושה עשרה ימים אחרי תחילת המלחמה ושניים עשר ימים לאחר שהאוגדה החלה בלחימה. במרכז המאמר יידונו השאלות האלו: כיצד פעלה אוגדה 210 במלחמה בעודה נמצאת בתהליך הקמה? ומה הייתה השפעתה על המלחמה בחזית הצפון?

1 אייל ברלוביץ' הוא חוקר בכיר במכון לחקר לוחמת היבשה בזרוע היבשה ומתמחה בחקר בניין הכוח והפעלתו בעבר ובהווה. ברלוביץ' קיבל את הדוקטורט שלו בחוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית בשנת 2021, ומחקריו האקדמיים עוסקים במעבר של רעיונות צבאיים מצבאות אירופה לצבא העות'מאני במאה התשע עשרה ובמאה העשרים ובמלחמת העולם הראשונה במזרח התיכון. הכותב רוצה להודות לפרופ' אלון קדיש, לד"ר עדו הכט, לד"ר זאב אלרון, לד"ר מאור לוי, לאל"ם (במיל') בעז זלמנוביץ, למר רמי לנר ולמר אורי פיאלקוב על עזרתם בכתיבת עבודה זו. אם יש טעויות הן באחריותו בלבד.

2 כדי להקל על הקורא במאמר אשתמש במושגי התו"ל הרווחים בצבא כיום ולא באלה שהיו בשנת 1973.

3 מפקדת אוגדה 210 – אג"ם, **פקודת ארגון אוגדה 210**, 18 באוקטובר 1973, עמ' 1.

לחימת אוגדה 210, אשר תתמקד בשתי החטיבות שהיו בפיקודה במשך הזמן הארוך ביותר (חטיבת השריון 179 וחטיבת השריון 679), תיבחן באמצעות שני תהליכים שהתרחשו בד בבד: הקמת האוגדה תוך כדי לחימה ואופן שינוי מרכזיותה במלחמה. הללו ייבחנו יחדיו כרונולוגית לפי ימי המלחמה משום שב-6 בחודש החלה האוגדה את המלחמה ללא חפ"ק המפקד, ללא אגד הסיוע המנהלי, ללא אגד התותחנים וללא יחידות אורגניות. יום למחרת, ב-7 באוקטובר, הביא מפקד האוגדה זחל"מים מיחידות אחרות, פיקד על יחידות אורגניות ועל יחידות פחות אורגניות של חטיבות 4 ו-9, ובה בעת קיבלה סיוע אוגדתי. ב-8 בחודש אליה הוכפפה חטיבה אחת שפיקדה על גדוד אחד, על אגד סיוע מנהלתי ועל אגד תותחנים. ב-11 בו הבקיעו כוחותיה, שתי חטיבות, לתוך סוריה, וב-12 בו הפעילה ארבע חטיבות מול כוח המשלוח העיראקי. סיפור האוגדה במלחמת יום הכיפורים יסופר מנקודות מבט שונות: ביומיים הראשונים של המלחמה הוא יסופר דרך נקודת מבטם של מג"דים שארגנו את כוחותיהם בימ"חים (יחידות מחסני חירום) ושל מח"טים שניסו להבין את תמונת המצב בצפון. ב-9 בחודש יעסוק המאמר במח"טים ולאחר מכן במפקד האוגדה.

מקורות המאמר נשענים על מסמכים מארכיון המדינה ומארכיון צה"ל ומשרד הביטחון. ניתן לחלק את המסמכים הללו לשלושה סוגים: ראשית, סיכומי היחידות השונות שפעלו באוגדה ולקחיהן. כלולים בהם אוגדני לקחים של מפקדת קצין השריון הראשי ושל חילות אחרים⁴ וסיכומי כנסים שנערכו בפיקוד הצפון.⁵ שנית, תמלול שיחות וראיונות שערכו קציני המחלקה להיסטוריה עם מפקדי האוגדה ועם המח"טים לאחר המלחמה. מסמכים אלו מספקים תמונה מלאה ממקור ראשון, ככל האפשר, על פעולות האוגדה ויחידותיה במלחמה. כמו כן הם מאפשרים להבין את התהליכים שעברה מהתקופה שלפני המלחמה ועד הקמתה הרשמית. שלישית, מסמכים ועדויות שניתנו ל"ועדת חקירה לעניין מלחמת יום הכיפורים" (להלן: ועדת אגרנט) המופיעים בארכיונים השונים. מהם ניתן

4 מפג"ש/תח"ש, **עוצבות חש"נ במלחמת יום הכיפורים תשל"ד: חזית הצפון - אוגדה 146**, אוקטובר 1974 (להלן: גייסות השריון, 146); מפג"ש/תח"ש, **עוצבות חש"נ במלחמת יום הכיפורים תשל"ד: חזית הצפון - אוגדה 210**, אוקטובר 1974 (להלן: מפג"ש/תח"ש, **אוגדה 210**); מפקדת קתמ"ר, **כנס לקחי יוה"כ**, אפריל 1974 (להלן: קתמ"ר, **כנס לקחי יוה"כ**).

5 ללא מחבר, **כנס פיקוד צפון - מפקד אוגדה 210**, 15 בנובמבר 1973, א"צ 157-603/83 (להלן: ללא מחבר, **כנס פיקוד צפון**).

להיחשף לעדויות של מפקד האוגדה ושל המח"טים ולחומרים אחרים על תהליך הקמת האוגדה ולחימתה במלחמת יום הכיפורים. רביעית, תעודות ומסמכים מארכיון משפחת לנר שהעביר הבן רמי לנר לכותב המאמר. חמישית, שני ספרי ההיסטוריה הרשמיים של המלחמה שפרסמה המחלקה להיסטוריה של צה"ל: ספרו של סא"ל (במיל') ד"ר אלחנן אורן **תולדות מלחמת יום הכיפורים**⁶ הסוקר את מהלכי המלחמה על בסיס הידע שצברו חוקרי המחלקה במלחמה ועל בסיס הראיונות האישיים שערכו עם המפקדים השונים; וספרו של סא"ל (במיל') ד"ר שמעון גולן **מלחמה ביום הכיפורים**⁷ המאפשר להבין את ההקשר הרחב, המדיני והצבאי, שבו פעלה האוגדה, את האופן שבו תפס הדרג האסטרטגי הצבאי את הקרבות ואת השפעתם על מהלכי המלחמה. לבסוף, מחקרים על המלחמה שכתבו חוקרים באקדמיה ובצבא וחוקרים עצמאיים, בין השאר, על ראיית הצד הסורי את המלחמה ואת מהלכיה.⁸

סוג נוסף של מקורות הוא הספרות המחקרית הענפה העוסקת במלחמת יום הכיפורים בכלל ובפיקוד הצפון בפרט ומהווה נקודת מבט נוספת על המלחמה בפיקוד הצפון.⁹ בספרות המחקרית והאישית נפקדים מקומה של אוגדה והתרומה הייחודית שלה להגנה על רמת הגולן וההבקעה לאחריה. לדוגמה, שמשי בספרו **בכוחם להכריע - על מפקדי האוגדות בשדה הקרב** מתאר את פועלם של מפקדי האוגדות, אולם מקומו של לנר נפקד.¹⁰ גם הספרים העוסקים באוגדה 210 מתמקדים ברמת המח"טים¹¹ ובמורשת החטיבות ולא ברמת האוגדה או לחלופין בסיפורים אישיים של לוחמים

6 אלחנן אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, צה"ל - המחלקה להיסטוריה, תל אביב: משרד הביטחון - מנה"ר, 2013, 2013 (להלן: אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**).

7 שמעון גולן, **מלחמה ביום הכיפורים - קבלת ההחלטות בפיקוד העליון במלחמת יום הכיפורים**, תל אביב: "מערכות", משרד הביטחון - ההוצאה לאור ומושב בן-שמן: מודן, 2013 (להלן: גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**).

8 ראו לדוגמה: פסח מלובני, **"מלחמת השחרור" של אוקטובר 1973 בחזית הסורית**, תל אביב: הוצאת המכון לחקר מלחמות ישראל, 2021 (להלן: מלובני, **"מלחמת השחרור"**); יהושע נבו ויעקב חסדאי, **ההגנה על רמת-הגולן - תורות ותפישות**, אג"מ מה"ד - היסטוריה, 1974.

9 ראו לדוגמה: דני אשר (עורך), **הסורים על הגדרות - פיקוד הצפון במלחמת יום הכיפורים**, תל אביב: מערכות ומשרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2008 (להלן: אשר, **הסורים על הגדרות**).

10 אליאב שמשי, **בכוחם להכריע - על מפקדי האוגדות בשדה הקרב**, תל אביב: משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 2007.

11 אורי אור, **אלה האחים שלי**, ראשון לציון: ידיעות ספרים, 2002 (להלן: אור, **אלה האחים שלי**); יוסי פלד, **איש צבא** (כתבה: רונית ורדי), תל אביב: ספרית מעריב, 1993.

ששירתו בחטיבותיה.¹² אחת הסיבות המרכזיות לכך היא שמפקד האוגדה לנר לא כתב ספר על לחימת האוגדה או על חייו.¹³ סגנו, האלוף משה בר-כוכבא (בריל), כתב מאמר לכתב העת **מערכות**, ובו מתאר את הקרב של האוגדה עם כוח המשלוח העיראקי.¹⁴ כמו כן הוציא ספר אסופת מאמרים נוסף העוסק בלחימת השריון בצה"ל לאורך השנים,¹⁵ אך הוא אינו מתמקד רק בלחימת אוגדה 210 במלחמת יום הכיפורים.

הקמת האוגדה לפני המלחמה

הקמת אוגדה 210 החלה בשנת 1972 והואצה כלקח מכוננות "כחול לבן", ובמאי 1973 לנוכח ידיעות מודיעיניות הוכרזה כוננות בצה"ל. בעקבות זאת שופרה יכולת הצבא לפרוס את הסד"כ (סדר הכוחות) מהר יותר. יחידות טנקים ותותחים קודמו לימ"חים קדמיים. בד בבד זורזה הקמת מכשול הנ"ט; הוגברו אימוני היחידות; גויסו 10,000 אנשי מילואים להשלמת הסד"כ הסדיר בחלק מהיחידות; זורזו ההכנות הלוגיסטיות שכללו הגדלת מלאי התחמושת בבסיסים קדמיים של פיקוד הצפון ושל פיקוד הדרום. הימ"חים של חטיבה 179 הועברו למחנה קדמוניים קדמי באזור ראש פינה, וחטיבות ממוכנות 4 ו-9 הועברו למנסורה; תחמושת הטנקים הועברה למחנה עין זיתים; נפרצו דרכים חדשות שבהם טנקים יכולים לנוע אל גשרי הירדן ואל שטחי ריכוז התותחנים ונבנו גשרים במקביל לגשר בנות יעקב.¹⁶ נוסף על כך הוחלט לזרז את הקמת מפקדת אוגדה 210 בפיקוד הצפון. למפקדה מונה אלוף (במיל') דן לנר לפי בקשת הרמטכ"ל. בשנת 1941 התגייס לנר לשורות המחלקה הגרמנית שהוקמה בצבא הבריטי,

12 חנן יששכר (הפיק), **על האימה והגבורה – סיפורי לוחמים ממלחמת יום הכיפורים**, בית הספר לשריון: מדור תותחנות 69–71, 2020; חיים סבתו, **תיאום כוונות**, ראשון לציון: ידיעות ספרים, 2010.

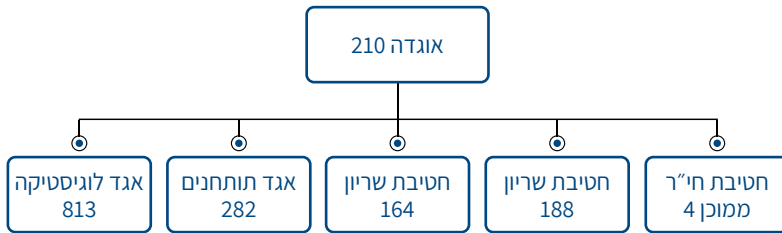
13 על לנר נכתב ספר קצר הסוקר את חייו, ראו: אודי שגיא, **דן לנר – גיבור צנוע**, מודיעין: הוצאת אפי מלצר בע"מ – מחקר והוצאה לאור, 2018 (להלן: שגיא, **דן לנר**).

14 ראו לדוגמה: משה בר-כוכבא, "מערכת השריון נגד העיראקים במלחמת יום-הכיפורים", **מערכות** 258–259, נובמבר 1977, עמ' 2–7.

15 משה בר-כוכבא, **מרכבות הפלדה**, תל אביב: משרד הביטחון ומערכות, 1989 (להלן: בר-כוכבא, **מרכבות הפלדה**).

16 אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 21–22, 31–32, 54; זהר לבקוביץ', **במבחן המלחמה – המערך הלוגיסטי בצה"ל במלחמת יום הכיפורים**, תל אביב: משרד הביטחון – ההוצאה לאור, 2005 (להלן: לבקוביץ', **במבחן המלחמה**), עמ' 37–47; אבנר שור ואבירם הלוי, **חקה: יצחק חופי מהפלמ"ח לראשות המוסד**, ראשון לציון: משכל, 2022 (להלן: שור והלוי, **חקה**), עמ' 109–110.

ובשנת 1944 צנח באירופה ולחם עם הפרטיזנים ביגוסלביה. בהמשך הוא היה המג"ד הראשון של הפלמ"ח (1947), סמח"ט יפתח (1948) ומח"ט חטיבה 1 (גולני) בשנים 1950-1951. לאחר פרישתו מהצבא בשנת 1951 הוא מונה למח"ט 45, ובשנת 1965 חזר לצבא הקבע ושימש רמ"ט פיקוד הצפון. ביוני 1970 מונה למפקד הכוחות בסיני, מפקד אוגדה 252, והועלה לדרגת אלוף. לנר סיים את תפקידו בשנת 1972 והשתחרר מהצבא.¹⁷ במאי 1973 ביקש הרמטכ"ל מלנר לשמש מפקד אוגדה 210 שהוחלט להקימה. לפי בנו של לנר, אביו נענה לבקשתו וביקש שתא"ל משה בר-כוכבא (בריל) יהיה סגנו, והוא יעסוק בהקמת האוגדה בפועל.¹⁸

תרשים 1: המבנה המתוכנן של אוגדה 210 לפני המלחמה¹⁹

17 על פועלו של לנר בצבא ראו: פנקס השירות של דן לנר, ארכיון משפחת לנר; מרדכי ברקאי, "גשר על הדראוה – צנחן ישראלי בין לוחמי טיטו", 22 במרץ 1967, עמ' 4; שגיא, **דן לנר**, עמ' 19-25; עמירם אזוב, **משמר העמק לא תיפול – נקודת מפנה בתש"ח**, רמת אפעל: כנרת-זמורה ביתן, 2013, עמ' 218-220; מזכירות נאות מרדכי, "גיוס אל"מ דן לנר לשירות קבע – מכתבכם מיום 25.8.1965"; הסופר הצבאי של דבר, "אלוף דן לנר – מפקד הכוחות המשוריינים בסיני", **דבר**, 7 ביוני 1970, עמ' 1. הסופר הצבאי של דבר, "מפקד חדש לכוחות המשוריינים בסיני", **דבר**, 27 בספטמבר 1972, עמ' 1; לשכת אלוף פיקוד הצפון, **שינוי פריסת אוג' 36 ו-210 בפיקוד הצפון – פקודת ארגון**, 23 בינואר 1973, עמ' 1-2; בר-כוכבא, **מרכבות הפלדה**, עמ' 281; אשר, **הסורים על הגדרות**, עמ' 33-34; בעז זלמנוביץ (עורך), **להסיר את האיום – המלחמה בזירה הסורית במלחמת ששת הימים**, אמ"ץ-תוה"ד-המחלקה להיסטוריה, משרד הביטחון – ההוצאה לאור ומודן, 2017, עמ' 137-198.

18 שיחה עם רמי לנר, 12 בדצמבר 2022 (להלן: שיחה עם רמי לנר).

19 גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 1310.

ביוני 1973 נערך תרגיל הקשר האוגדתי הראשון, בניהולו של סגן מפקד האוגדה.²⁰ באוגוסט בפיקוד הצפון הוחלט לזרז את תהליך הקמת האוגדה ולקבוע את מפקדתה בבסיס דוד שבחיפה, אולם בגלל המחסור ביחידות מסייעות שונות, כגון יחידות הנדסה ותותחנים, הוכפפו היחידות הפיקודיות לאוגדה זמנית.²¹ ב-13 בספטמבר הוקם גדוד ההנדסה האוגדתי, וב-23 באוקטובר קיבלה האוגדה את משימתה מפיקוד הצפון: התקפת סוריה דרך לבנון, איגוף אסטרטגי, כדי למוטט את מערכת ההגנה הסורית מכיוון לא צפוי.²² לפיכך בערב 6 בחודש היא עדיין הייתה בתהליכי הקמה וללא יחידות אורגניות בפיקודה ועם משימה אופרטיבית לא ברורה דיו.²³

לפני המלחמה אוגדה 210 הייתה קיימת על הנייר בלבד: היחידות הלוחמות עדיין לא הוכפפו למפקדתה, ויחידות הסיוע היו בשלבי התארגנות שונים ללא יחידות וללא מחסני חירום משלהן. אומנם האוגדה החלה לגבש תוכנית מבצעית, אולם עדיין לא הוכפפו לה החטיבות ויחידות הסיוע הקרבי והסיוע המנהלתי.

6 באוקטובר - גיוס החטיבות

בחודשי אוגוסט וספטמבר צפה פיקוד הצפון בשינויים בפריסת הצבא הסורי ובכוננותו למלחמה. אולם את טענותיו דחו המטה הכללי והרמטכ"ל. לקראת סוף ספטמבר עלה חששו שהצבא הסורי נערך למלחמה, ולכן לאחר סיום תרגיל גיוסה של חטיבה 179 ביקש אלוף הפיקוד להשאיר את החטיבה בכוננות. המטה הכללי אישר לו להשאיר רק את גדוד 96 בזיווד מלא.²⁴ לפי שור והלוי, ב-30 בספטמבר אמר קצין המודיעין של פיקוד הצפון, אל"ם חגי מן, לראש מחלקת המחקר באמ"ן, תא"ל אבנר שלו: "[...] לי נגמרו הסימנים המעידים".²⁵ ב-1 באוקטובר לנוכח התרבות הדיווחים על תזוזת

20 בר־כוכבא, **מרכבות הפלדה**, עמ' 281.

21 אשר, **הסורים על הגדרות**, עמ' 33-34.

22 בר־כוכבא, **מרכבות הפלדה**, עמ' 281.

23 אג"ם מה"ד - היסטוריה, **אוגדה 210 סיכומי יהו"כ - תחזוקה**, ללא תאריך, א"צ 157-86/120, (להלן: היסטוריה, **תחזוקה**), עמ' 1-2, 40; קתמ"ר, **כנס לקחי יהו"כ**, עמ' 41; לבקוביץ', **במבחן המלחמה**, עמ' 82, 101.

24 גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 45-51.

25 דבריו של קצין המודיעין של פיקוד הצפון, אל"ם חגי מן, לראש מחלקת המחקר באמ"ן, תא"ל אבנר שלו, 30 בספטמבר 1973, מצוטט אצל: שור והלוי, **חקה**, עמ' 116.

כוחות סוריים החליט המטה הכללי להעלות גדוד מחטיבה 7 לרמת הגולן. בכך קיבל המטה הכללי את טענת הפיקוד על השינוי בפריסת הצבא הסורי. למחרת בדיון מטכ"ל הודיע חופי ששתי הדיוויזיות שהיו מוצבות מאחורי קו ההגנה השני של צבא סוריה באזור הגולן לא נמצאו במקומן. כנגדו טענו המטה הכללי ואמ"ן שזה שום דבר. אולם הסימנים ולחצו של חופי עשו את שלהם, וב-5 בחודש השלימה מפקדת חטיבה 7 את הסד"כ שלה לשלושה גדודים. טנקי החטיבה נשארו בסיני, והיא לקחה את טנקיהם של גדוד 96 ושל גדוד המילואים 39 של חטיבה 188.²⁶

בעקבות זאת ערב 6 באוקטובר במרחב רמת הגולן היו פרוסות שתי חטיבות שריון, שני גדודי חי"ר בפעילות בט"ש (ביטחון שוטף) וארבעה גדודי ארטילריה (כ-44 קנים).²⁷ מולם היו ערוכות שלוש דיוויזיות חי"ר, שתי דיוויזיות שריון, שתי חטיבות שריון עצמאיות, 1,000 קני ארטילריה, שבעה גדודי קומנדו ועוד.²⁸

בבוקר יום הכיפורים היה דן לנר רשום לתורנות מציל בבריכה שבקיבוצו נאות מרדכי.²⁹ בשעה 10:00 הוקפצו מפקד האוגדה ומפקדתו רשמית. במפקדת האוגדה שבחיפה הוא נפגש עם קמ"ן האוגדה יהושע בר-מסעדה (שייע), עם סגן מפקד האוגדה ועם מח"ט 4. בשעה 14:15 נכנס הקמ"ן והודיע: "המלחמה התחילה".³⁰

ב-6 באוקטובר הוקפצו מפקדי החטיבות, שיהיו תחת פיקוד האוגדה בשלבים שונים של המלחמה, אורי אור (מח"ט 679 שהייתה תחת אוגדה 36), רן שריג (מח"ט 179), יעקב הדר פפר (מח"ט 4) ומרדכי בן-פורת (מח"ט 9), לגייס את חטיבותיהם. חמשתם מתארים סיפור דומה על חוויותיהם בבוקר 6 באוקטובר: אי סדר שנוצר מטנקים לא כשירים, אנשים המגיעים

26 ועדת חקירה לעניין מלחמת יום הכיפורים (להלן: **ועדת אגרנט**), **עדות האלוף יצחק חופי**, ישיבה ל"ד, 25 בדצמבר 1973, עמ' 16-17, 22, 24, 45, 81-82.

27 גדוד 13 מחטיבת גולני וגדוד 50 מהנח"ל המוצנח מחטיבת הצנחנים. ראו: **אשר, הסורים על הגדרות**, עמ' 59-60.

28 לתוכנית המערכה הסורית ראו: מלבוני, **"מלחמת השחרור"**, עמ' 114-117.

29 ללא מחבר, **כנס פיקוד צפון**, עמ' 17; שיחה עם רמי לנר.

30 יוסף אבידור, **מוצגים א-י"ד 471-484 אוסף החומר האלוף במיל' יוסף אבידור - מח"ט 4 הדר פפר**, 11 במרץ 1974, א"צ 217-383/1975, עמ' 5.

בטפטוף מהבית וחוסר בהירות לגבי המשימה.³¹ בשל תנאים אלה פעלו המח"טים להעמיד לרשותם כמה שיותר טנקים כשירים ואנשי צוות שיוכלו לאיישם. בעוד הם מנסים להבין מה המצב ברמת הגולן, היכן גזרתם ומה מצב חטיבתם, הסמח"טים והמג"דים פעלו להכין את הגדודים לתנועה מהר ככל האפשר.³²

יתרה מכך, הפקודה שקיבלו המח"טים הייתה חפוזה ולא הייתה קשורה לרעיון לתוכנית מבצעית שהוכנה מבעוד מועד, אלא היא כללה הגעה לציר מסוים בדרום רמת הגולן כדי לחסום את התקדמות הצבא הסורי. על פי אור, רפול, מפקד אוגדה 36, שנשא באחריות לרמה משעות הערב, הורה לו כך: "ציר יהודיה-קצביה פרוץ; כוח ראשון שמוכן - לשלוח אותו במהירות".³³ שריג נדרש לעלות בציר? הודייה דרך גשר אריק.³⁴ המח"טים שהאזינו לתדרי הקשר של חטיבות 188 ו-7 הבינו שהמצב בגולן קשה.³⁵

הכוח הראשון של חטיבה 679 שעלה לרמה היה כוח מגדוד 93 בפיקודו של רן גוטפריד. בתחקיר שנערך אחרי המלחמה על חוויותיו מיומה הראשון הוא מספר שהגיע לימ"ח בשעה 12:00 בערך והלך לתדריך המח"ט, ובו נאמר: "המצב מתוח ויש ידיעות שתפרוץ מלחמה, אבל בשלב זה מה שעושים זה מזוודים את הטנקים, מחמשים אותם, ולהיות מוכנים לתנועה".³⁶ גוטפריד לא האמין שתפרוץ מלחמה אלא יום קרב רציני. מנגד, במהלך היום תדרך מפקד אוגדה 36 את הכוחות ואמר להם שתפרוץ מלחמה. אבל את גוטפריד העסיקה העובדה שאין לו משימה מוגדרת, גזרה ומטרות ושלא נערכה קבוצת פקודות אחת ברמה החטיבתית. נוסף על כך לא היו לו משקפות - מחסור זה נפתר על ידי החרמת המשקפות של הסיירת, והמפה שלו לא התאימה לגזרת הלחימה המצופה של החטיבה.

31 אג"ם מה"ד - היסטוריה, תחקיר תולדות מלחמת יום הכיפורים - אל"מ רן שריג, 28 באוקטובר 1979 (להלן: היסטוריה, שריג), עמוד 17; ועדת אגרנט, עדות שלא בפני ועדת אגרנט: אברהם בן-פורת, מח"ט 9 - מילואים, ללא תאריך (להלן: ועדת אגרנט, אברהם בן-פורת), עמ' 1-2; ללא מחבר, סכום מלחמת יוה"כ חטיבה 9 דו"ח המפקד כולל גד' 91, 377 ו 11, 21 בינואר 1974, א"צ 157-1986/317 (להלן: ללא מחבר, סכום מלחמת יוה"כ חטיבה 9), עמ' 1; אור, אלה האחים שלי, עמ' 55.

32 ראו לדוגמה: שם, עמ' 61.

33 שם, עמ' 73.

34 אג"ם מה"ד - היסטוריה, שריג, עמ' 2.

35 ראו לדוגמה: ועדת אגרנט, פפר, עמ' 2.

36 אורי דותן ואלדד אורן (מתחקרים), גדוד 93 מחט' 679, 21 במרץ 1976, א"צ 157/368/86, עמ' 1.

לפי גוטפריד, הבעיה העיקרית הייתה שהאנשים הגיעו לאט ולאט וללא סדר מסוים שיאפשר ציוותם לטנקים. בשל הדחיפות הוחלט שהצוותים שיצאו לקרב לא יהיו אורגניים, אלא יורכבו על פי סדר הגעה. משימתו הראשונה של גדודו הייתה לשלוח שלושה טנקים, בפיקוד סגן מפקד הפלוגה, לגשר אריק כדי לאבטח את הגשר. ארבעת הטנקים הראשונים מגדודו יצאו מהימ"ח ללא תיאום כוונות ועם צוותים לא אורגניים. גוטפריד שהאזין לקשר, שמע שהטנקים מנהלים אש ולא הצליחו להבין מי יורה עליהם ועל מי הם יורים.³⁷ בסוף היום עלו אור, המח"ט, ושלושה מג"דים לרמה עם כוח של כעשרה טנקים בכל גדוד, וגוטפריד שהיה המג"ד הצעיר ביותר בחטיבה נשאר בימ"ח לארגן את האנשים השבים מביתם ולנסות להשמיש כמה שיותר טנקים.³⁸

שאר החטיבות היו במצב זהה. עליית יחידותיהן לוותה בתקלות טכניות רבות הקשורות לתחזוקת הטנקים, למחסור בתחמושת ולקצב הגיוס של האנשים.³⁹ גדוד 377 מחטיבה 9 עבר תהליכים הדומים לתיאורו של גוטפריד והמציגים פן אחר של בעיית גיוס המילואים: שאלת הסיוע הלוגיסטי ובעיקר מאיפה הכוחות יתדלקו ויתחמשו לאחר המסע לרמת הגולן. כאשר המג"ד בן-ציון (בנצי) פדן הגיע לימ"ח הוא גילה מחסור בצידוד, ואף הבחין כי הפגזים היו בבסיס אחר. גם "הטנקים היו במצב כשירות מזעזע, חלקם לא הניעו כי מכלי הדלק שלהם היו סתומים בחול".⁴⁰ בבוקר שלמחרת הגיוס היה הגדוד, ובו ארבע פלוגות, מוכן לתזוזה, אך לא היו מובילים. פדן לא ידע כמה תחמושת או דלק יש ברשותו או היכן ישלימו לו את החוסרים. כשהגדוד הגיע לצומת צמח, כמה מהטנקים השתרכו מאחורה בגלל תקלות טכניות, והבעיה העיקרית הייתה המחסור בדלק. בשל כך הם תדלקו בתחנת הדלק של צמח והמשיכו לאזור רמת הגולן.⁴¹ בעיות האחזקה והחימוש הובילו לכך שהמח"טים עלו לרמת הגולן ביום הראשון למלחמה

37 שם, עמ' 1-5.

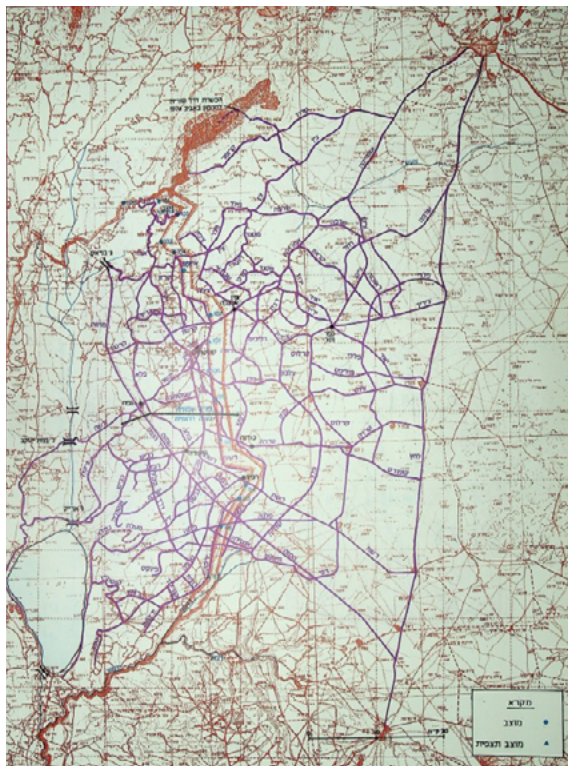
38 שם, עמ' 4.

39 ראו לדוגמה: ועדת אגרנט, אור, עמ' 1.

40 נעם ממון (עורך), סיפורו של גדוד 377 בקרבות הבלימה וההבקעה ברמת הגולן, לטרון: יד לשריון, 2014 (להלן: ממון, סיפורו של גדוד 377), עמ' 14.

41 שם.

עם כוחות קטנים שאינם עולים על 26 טנקים (שתי פלוגות מתוגברות).⁴² ב-6 באוקטובר החלו אוגדה 210 והיחידות שיהיו כפופות לה במלחמה בשלב התארגנות שכלל משרכת ציוד, התגברות על בעיות לוגיסטיות והעלאת כוחות גדודיים מוקטנים לגולן מהר ככל האפשר. בכך האוגדה עדיין לא השפיעה על קרבות הבלימה של יום ה-6 באוקטובר.

מפה 1: מפת הצירים והמוצבים ברמת הגולן לפני המלחמה⁴³

- 42 חטיבה 4 עלתה לרמת הגולן, מהימ"ח בכודרני, עם שתי פלוגות אורגניות של החטיבה ועם 22 טנקים, 12 מהם הגיעו לרמה; חטיבה 679 עלתה לרמת הגולן ממחנה יפתח עם 25 טנקים, עשרים מהם הגיעו לרמה; חטיבה 9 החלה לנוע ממחנה נפתלי עם 44 טנקים, 26 מהם הגיעו לרמה; חטיבה 179 התחילה את המלחמה עם 25 טנקים. ראו: ועדת אגרנט, **עדות שלא בפני ועדת אגרנט: הדר פפר - מפקד חטיבה 4**, 20 בינואר 1974, א"צ 383/75/1975, עמ' 4; ועדת אגרנט, **אברהם בן-פורת**, עמ' 1-2; ועדת אגרנט, **עדות שלא בפני ועדת אגרנט: אלוף משנה אורי אור - מח"ט 679**, 30 בינואר 1974, א"צ 383/75/1975, עמ' 1-2; אג"ם מה"ד - היסטוריה, **שריג**, עמ' 2.
- 43 אג"ם מה"ד - היסטוריה, **אטלס מלחמת יום-הכיפורים**, תל אביב, 29 במאי 1983 (להלן: היסטוריה, **אטלס**), עמ' 15.

7 באוקטובר - קרבות ההגנה

בבוקר 7 באוקטובר קיבלה אוגדה 36 את הפיקוד על הגנת הרמה. בשעה 01:00 ביקש אלוף הפיקוד סיוע אווירי כנגד הכוחות הסוריים הזורמים דרך הפרצה שנוצרה באזור מוצב 116. חטיבה 7 רותקה ללחימה בגזרתה, ושרידי חטיבה 188 נלחמו באזור ח'ושנייה.

המטכ"ל אישר את הבקשה,⁴⁴ והדיווחים שהגיעו למטה הכללי במהלך היום הראו שיש סכנה שמדינת ישראל תאבד את רמת הגולן. בד בבד עם הבנת המצב הקשה ברמת הגולן עסק המטכ"ל באפשרות של מתקפת-נגד במסגרת קרב ההגנה על ידי העלאת אוגדה 146 לרמת הגולן. בליל 6-7 בחודש המליץ שר הביטחון למפקד הפיקוד שרא"ל (במיל') חיים בר-לב יסייע לפיקוד.⁴⁵

בבוקר 7 באוקטובר הופעלה מפקדת אוגדה 210 רשמית. מפקד האוגדה לנר נסע תחילה לפיקוד הצפון ונפגש עם אלוף הפיקוד. המשימה הראשונה שהוטלה עליו הייתה להכין את הביצורים שממערב לירדן ולהקים מכשולים בצירים היורדים לירדן. לנר סיפר: "יצאתי החוצה, חיכיתי חצי שעה, לא עשיתי כלום, נכנסתי פנימה, ואמרתי יש לי הצעה אחרת, אמרו מה? לחלק את הגזרה".⁴⁶ בשעה 12:00 בערך קיבלה מפקדת האוגדה אחריות למרחב שמדרום לנפאח'. לאחר מכן הגיע לנר למחנה דוד שבחיפה כדי להקים חפ"ק למפקד האוגדה על בסיס זחל"מים שהושאלו ולהתקין בהם מכשירי קשר ולבסוף למקם את החפ"ק במנס'ורה.⁴⁷ בשלב זה לאוגדה לא היה מודיעין, ולדבריו, המקור המודיעיני העיקרי שלו היה דן כנר ושידורי "קול ישראל".⁴⁸ יתרה מזו לאוגדה לא היו כוחות אורגניים, בהם אגד תותחנים 282 שלא היה אלא "אגד רפאים".⁴⁹ בד בבד עם הקמת האגד הוכפפו חטיבות 188, 179, 4 ו-9 לאוגדה (ראו תרשים 2). לנר מציין: "מהר

44 מצוטט אצל: גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 350.

45 לנעשה במטכ"ל באותו יום ראו: גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 343-461.

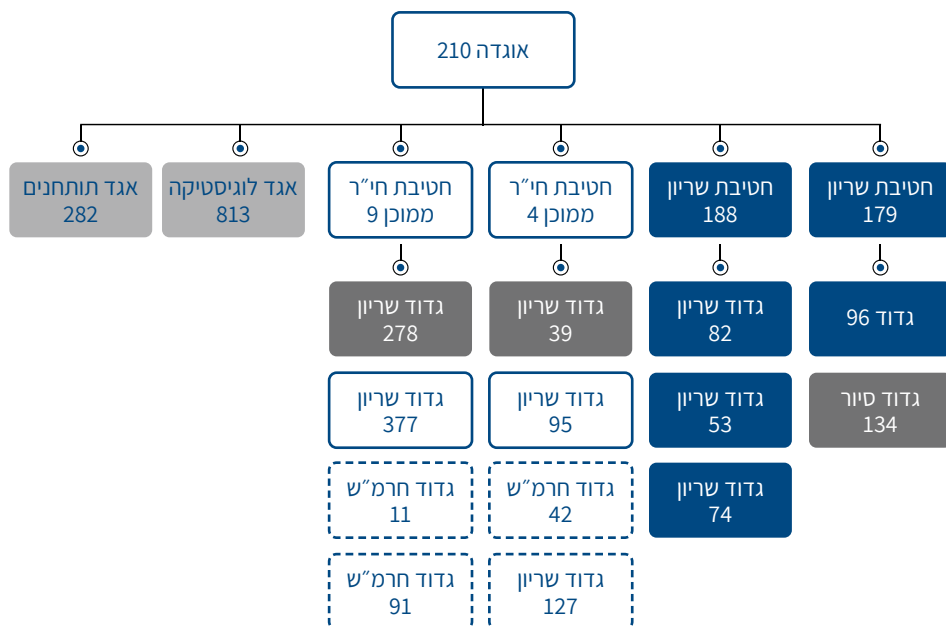
46 אג"ם מה"ד - היסטוריה, **תחקיר מלחמת יום הכיפורים - אלוף (מיל') דן לנר**, 21 במאי 1979 (להלן: היסטוריה, **לנר**), עמ' 2.

47 שם, עמ' 48; לבקוביץ', **במבחן המלחמה**, עמ' 96.

48 היסטוריה, **לנר**, עמ' 8

49 קצין חינוך ראשי - ענף הדרכה והסברה, **אגד ארטילרי 282 במלחמת יום הכיפורים**, ינואר 1977 (להלן: קצין חינוך ראשי, **אגד ארטילרי 282**), עמ' 8.

התברר לנו שזה מספרים והחטיבות לא כל כך במצאיי".⁵⁰ לנר הניח זאת משום שחטיבה 188 הייתה באמצע קרב בלימה, וכוחותיה היו מפוזרים בכל דרום רמת הגולן. כמו כן היו מסגרות קטנות של שלוש חטיבות, שגודדיהן פוצלו והוכפפו לחטיבות אחרות, ועדיין היו בתנועה לרמה או במגע עם האויב.⁵¹

תרשים 2: כוחות אוגדה 210 בצהרי 7 באוקטובר. סך כל הטנקים ⁵²⁶⁶

(מקרא: □ גדודים אורגניים | ■ חטיבות אוגדה 36 | ■ מסגרות בשלבי התארגנות) □ גדודים לא אורגניים | □ גדודים הנמצאים בדרכם לרמת הגולן)

50 ללא מחבר, **כנס פיקוד צפון**, עמ' 17.

51 מפקדת חטיבה 9, **יומן מלחמה**, ללא תאריך, א"צ 313-157/1986 (להלן: מפקדת חטיבה 9, **יומן מלחמה**), עמ' 1; אשר, **הסורים על הגדרות**, עמ' 125-131.

52 מפקדת גייסות השריון – תורת חיל השריון, **גייסות השריון**, 146, אוקטובר 1974 (להלן: גייסות השריון, 146), עמ' 12, 36-37; גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 1310.

באותו בוקר ראשוני הגיעו טנקי חטיבה 4 לאזור מעלה גמלא ושפך הירדן. בגשר אריק אמר קצין הקישור של אוגדה 210 למח"ט שהוא מסופח לאוגדה. הבינו שיש שני כוחות ישראלים שאינם קשורים זה לזה הנמצאים בקרב בלימה: גדוד 51 בפיקודו של הסמג"ד ציון זיו וגדוד המילואים 39 מחטיבה 188 בפיקודו של יואב וספי. ציון זיו, סמג"ד 51, הוביל את שתי פלוגותיו.⁵³ תחילה הובילן לכיוון ציר הנפט ולאחר מכן למעלה גמלא, ושם נוצר המגע הראשוני עם הכוח הסורי. במהלך הקרב הקצר הופיע גדוד 39, ובו עשרה טנקים, וגם הוא עלה במעלה גמלא. עם שאר הכוחות השמיד 12 טנקים סוריים ללא נפגעים. כך הם בלמו את התקדמותן של חטיבות מדיוויזיה 5 ואת התחלת הגל השני של ההתקפה הסורית שהתבססה על דיוויזיה 1. כאשר מח"ט 4 הגיע לאזור מעלה גמלא, הוא סיפח את גדוד 39 לחטיבתו, באישור מפקד אוגדה 210, והכפיל את כמות הטנקים שבפיקודו מ-12 ל-22 טנקים כשירים.⁵⁴

חטיבה 9, בפיקוד מרדכי בן-פורת, כללה רק את גדוד השריון 377. בהגיעו לרמת הגולן סיפח בן-פורת את גדוד 278 של חטיבה 179. מפקד האוגדה הורה לכוחות לנוע במעלה עין גב ולהתמקם בצומת טיפה-אל-על כדי לעצור את התקדמותו של הכוח הסורי באזור. בן-פורת שראה שעיקר הלחימה נעשית בטווחים ארוכים יחסית, כ-4,000 מ', הורה לשני הגדודים, שמנו יחדיו 54 טנקים,⁵⁵ לנוע קדימה כדי לשלוט מבצעית על מצר אל-על ולפגוע בכמה שיותר טנקים סוריים.⁵⁶

בד בבד עם עליית הסוללות של אגד 282, אגד התותחנים של האוגדה, בפיקודו של אל"ם משה לוי, הוא החל לקלוט גדודי תותחנים. תחילה אסף שתי סוללות של גדוד 405 שירדו מרמת הגולן. משימת הסיוע הראשונה של האגד הייתה לסייע באש לקרב ההגנה של חטיבה 179. במהלך היום קלט האגד את היחידות האלו:

53 הפלוגה המסייעת ופלוגה ג'.

54 גייסות השריון, 146, עמ' 36-37; אגרנט, פפר, עמוד 4; ללא מחבר, **גדוד 39 חטיבה 4 - קרב גדוד 39**, 31 בדצמבר 1974, א"צ 295-157/1986 (להלן: ללא מחבר, **גדוד 39 חטיבה 4**), עמ' 1-5; ללא מחבר, **תולדות גדוד 51**, ללא ציון מקור וללא תאריך, עמ' 7. נקרא ב'24 בפברואר 2023 באתר <https://kippur-center.org/document-archive/military-units-yom-kippur-war>; אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 157-158; אשר, **הסורים על הגדרות**, עמ' 85-86.

55 גדוד 278 מנה 19 טנקים, וגדוד 377 - 35 טנקים.

56 גייסות השריון, 146, עמ' 11-12.

1. גדוד 527 מרגמות כבדות 120 מ"מ;
2. גדוד 328 - המצויד בתותח מתנייע 155 מ"מ (אס-50);
3. גדוד 313 המצויד במרגמות כבדות 160 מ"מ;
4. גדוד 827 - המצויד בתותח 105 מ"מ (אס-7);
5. סוללה מגדוד 412 - המצויד בתותח מתנייע 175 מ"מ (אס-107);
6. גדוד 873 - המצויד בתותח נגרר 130 מ"מ.⁵⁷

ארגון האגד באותו היום והעלייה לגולן היו הפעילות העיקרית של כוחות האגד. זו נבעה משום שהגדודים לא היו מלאים והגיעו בזמנים שונים. לעיתים הובאו תותחים בודדים שנדחפו קדימה כדי לסייע לכוחות שבקו המגע.⁵⁸

באוגדה 210 הוקם אגד 813 על בסיס גש"ח (גדוד שירותי חימוש) 793 שהיה גדוד המילואים של פיקוד הצפון. ב-6 באוקטובר קלט הגש"ח בפיקוד סא"ל משה סלומון את הכוחות האלו:

1. פלוגת חימוש שרגא של חטיבה 188;
2. סדנה חטיבתית של חטיבה 164;
3. סדנה חטיבתית של חטיבה 4;
4. 100 חיילים מהסדנה הפיקודית.

סלומון שגם פיקד על היחש"ם (יחידת חימוש מרחבית) החל להשאיל אלמנטים מיחידתו הסדירה כדי לאפשר לסדנאות החטיבתיות להיות ניידות יותר ולדלג ממיקומן לעבר גינוסר שבתחילת המלחמה מיקם בה את היחידות שהגיעו אליה רק ב-7 באוקטובר.⁵⁹

7 באוקטובר התאפיין בשלושה מוטיבים מרכזיים:

- הגל השני של ההתקפה הסורית החל להיכנס לחימה.
- לעת עתה בלמו כוחות סדיר ומילואים את התקדמות הצבא הסורי כיחידות בודדות.

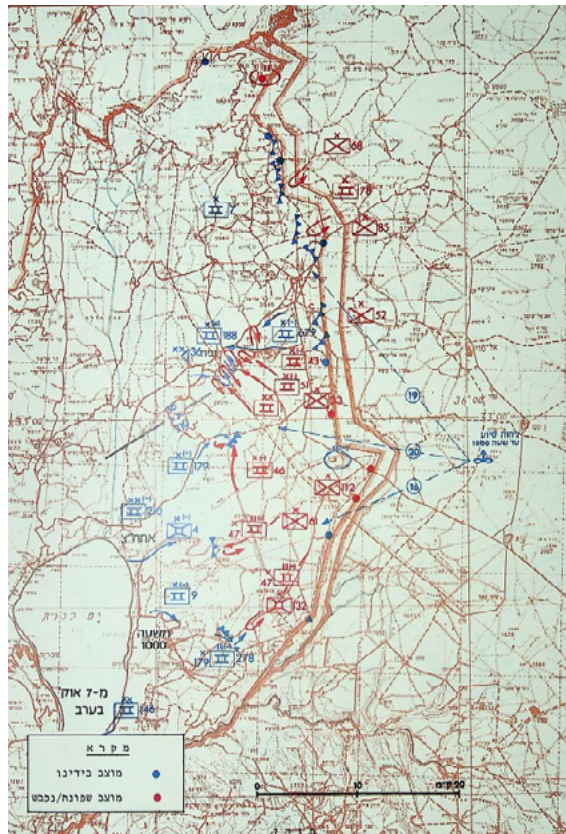
57 קתמ"ר, **כנס לקחי יוה"כ**, עמ' 62-64.

58 שם, עמ' 63.

59 לבקוביץ', **במבחן המלחמה**, עמ' 101.

- באוגדה 36 ובאוגדה 210 לא הייתה תמונת מצב ברורה על הנעשה בשדה הקרב.

לאוגדה 210 היו שתי חטיבות חירמ"כ (חיל רגלים ממוכן), בהם ארבעה גדודי שריון לא מלאים. הגעת הגדודים לדרום רמת הגולן סייעה לבלום את התקדמותם של הכוחות הסוריים, אולם יכולת האוגדה לתמוך את המאמץ של הגדודים הייתה קטנה משום שיחידותיה המסייעות היו בשלבי הקמה. בשל כך מפקד האוגדה הורה למג"דים ולחפ"קי המח"ט להסתדר עם הכוחות הקיימים ולא לצפות ליותר מכך.

מפה 2: מצב הלחימה ברמת הגולן ב-7 באוקטובר⁶⁰

60 היסטוריה, אטלס, עמ' 31.

8 באוקטובר - מיחידות לחטיבות

ב-8 באוקטובר אמר שר הביטחון משה דיין בפורום מטכ"ל שבצפון: "אנו לוחמים עד האיש האחרון [...] נאבד שם את כל השריון? - נאבד את השריון, אבל נאבד אותו תוך זה שנגמור את השריון של הסורים".⁶¹ בבוקר היום הטיל יצחק (חקה) חופי על לנר לבלום את הסורים במרכז רמת הגולן בעוד אוגדה 146, בפיקודו של האלוף מוסה פלד, אחראית להגנה בדרום רמת הגולן, ואוגדה 36 אחראית להגנה בצפונה. לשם כך האוגדה ויחידותיה נפרסו להגנה על ציר הַיְהוּדִיָּה ותכננו את מתקפת־הנגד מזרחה לכיוון ציר הנפט. אולם הוכפפה לה רק חטיבה אחת, 179, ובה גדוד 96 וגדוד סיור 134 שהיו שחוקים לאחר לילה של קרבות.⁶²

בליל 7-8 באוקטובר עסקו מח"ט 679 וסמח"ט 179 בניתוח השטח ויכולותיו של האויב. אור, מח"ט 679, הבין שלא רק שהוא נמצא בנחיתות כמותית, אלא שהכוח הסורי שולט על כוחותיו ונערך להתקפה בבוקר. בערב הוא קיבל את האחריות למרכז הרמה. הוא חישב שלשלושת גדודיו יש כשישים טנקים כשירים.⁶³ ב-7 באוקטובר נפצע מח"ט 179 שריג, ובעקבות זאת העביר את הפיקוד לסא"ל גדעון צימבל, הסמח"ט. לרשות סגנו עמדו כ-35 טנקים. משימת החטיבה, תחת אוגדה 210, הייתה להילחם בציר "עכביש" המוביל לח'ושנייה מתוך הבנה שזה נתיב ההתקדמות של הצבא הסורי באזור זה. בשעה 08:00 בערך נהרג הסמח"ט, וסגן מפקד האוגדה בריל קיבל פיקוד ישיר על ההגנה בגזרת ח'ושנייה בכלל ועל החטיבה בפרט.⁶⁴ הוא הציב את גדוד 96 בשטחים שולטים ואת הכוח הסיור בתצפית לעבר הסורים, ובשל בעיות התחמושת הטוהו מדיניות אש שנועדה לחסוך בתחמושת. לאחר כמה שעות בלמו כוחות החטיבה את ההתקדמות הסורית ועברו למתקפת־נגד לכיבוש אל־עמרה.⁶⁵ גדוד תותחנים 105 מ"מ 827 נערך לסייע לחטיבה 179 בקרב ההגנה שלה. אולם עקב בעיות בקשר לא התאפשר הסיוע, ולכן המג"ד עבר לחטיבה כדי לשמש בה הקש"א (קצין שיתוף האש), נוסף על היותו המס"ח (מפקד הסיוע החטיבתי).⁶⁶

61 מצוטט אצל גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 539.

62 אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 206.

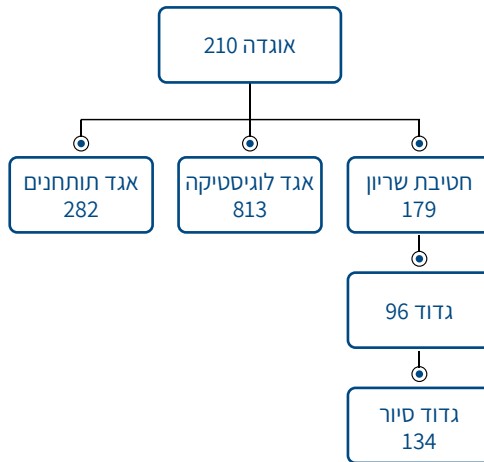
63 אורן טוען שהיו לאור 36 טנקים כשירים: השווא: אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 206; אור, **אלה האחים שלי**, עמ' 118-132.

64 היסטוריה, **שריג**, עמ' 2-4.

65 אש, **הסורים על הגדרות**, עמ' 185; בר־כוכבא, **מרכבות הפלדה**, עמ' 288-291.

66 פיקוד צפון - מפקדת תותחנים פיקודית, **מלחמת יום הכיפורים - אירועים ולקחים ראשוניים סיכום ראשוני - גדוד תומ"ת 105 מ"מ - 827**, 18 באוקטובר 1973, עמ' 1.

בתחילת היום הצליח הכוח הסורי להדוף את כוחות חטיבה 679 חזרה לרכסים סביב נפאח'. המצב שבו הייתה החטיבה השתפר לאחר שהיא תוגברה בפלוגה מחטיבה 7 ובכמה טנקים של חטיבה 188. הדיפת הכוח הסורי, ובו כוחות מחטיבות 51 ו-91, מאזור נפאח' הובילה להתקפה חטיבתית לעבר סינדיאנה. משם קיבלה החטיבה הוראה להמשיך להתקדם לכיוון דרום-מזרח. מאחר שנתקלה בכוח עדיף של כוחות דיוויזיה 1 הסורית, היא נסוגה חזרה לסינדיאנה. אור מציין בעדותו שהוא לא הבין את מצב כוחותינו, בייחוד את מצבה של חטיבה 188, את חלוקת הגזרות בין האוגדות ואת המידע על הנעשה בחזית רמת הגולן ובחטיבות אחרות.⁶⁷ חטיבות 4 ו-9 הועברו לאוגדה 146,⁶⁸ וכך נשארה אוגדה 210 עם חטיבת שריון אחת שאליה הוכפפו גדוד שריון וגדוד סיור.

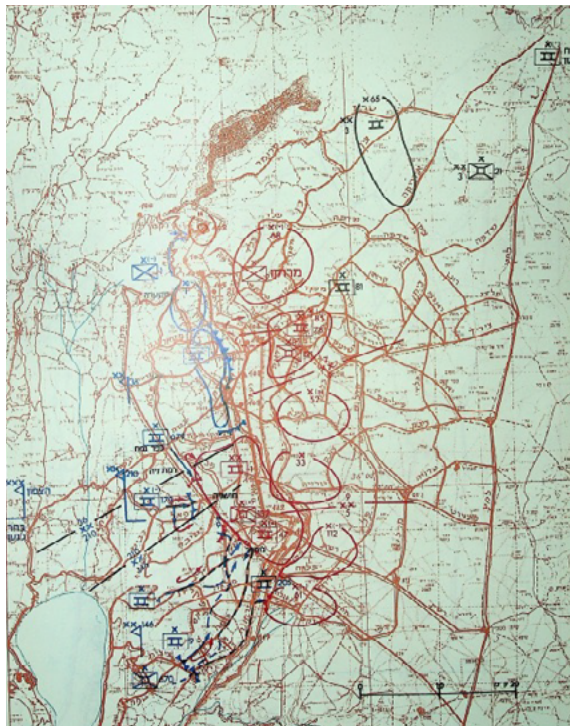
תרשים 3: היחידות שהוכפפו לפיקוד האוגדה בבוקר 8 באוקטובר. סך הכול היו כ-16 טנקים⁶⁹

67 אגרנט, אור, עמ' 3; אורן, **תולדת מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 206.

68 ועדת אגרנט, **עדות שלא בפני הוועדה: אלוף מוסה פלד - מפקד אוגדה 146**, 27 בינואר 1974, א"צ 75-383/1975, עמ' 4; על קרבות החטיבות של אוגדה 146 ללא מחבר, **גדוד 39 חטיבה 4**, ללא תאריך, א"צ 295-157/1986, עמ' 3; אג"ם מה"ד - היסטוריה, **גד' 95 חטיבה 4 - תחקיר גד' 95 חטי' 4**, 23 בנובמבר 1973, א"צ 294-157/1986, עמ' 15-17; אג"ם מה"ד - היסטוריה, **גד' 95 חטיבה 4 - מהלך הקרבות של גדוד 95**, ללא תאריך, א"צ 294-157/1986, עמ' 4-6; מפקדת חטיבה 9, **יומן מלחמה**, עמ' 1; מפקדת חטיבה 9, **מהלכי חטיבה 9 (יום כפור) ימים 6.10 - 20.10.73**, ללא תאריך, א"צ 313-157/1986 (להלן: מפקדת חטיבה 9, **מהלכי חטיבה 9**), עמ' 2.

69 מפג"ש/תח"ש, **אוגדה 210**, עמ' 15.

לאחר ההקמה החפוזה, שנמשכה כ-48 שעות, החלו היחידות הלוגיסטיות של אוגדה 210 לפעול. בסיכום שכתב סא"ל אלכס קיריל, קצין האפסנאות של האגד, הוא מציין שאף שלאוגדה בכלל ולאגד הלוגיסטי בפרט לא היו מחסנים משלהם או רכבים לשנע את האנשים ואת הציוד, החל גש"ח האוגדה לתקן את שריון הטנקים שהוא מצא בצירים או שהגיע אליו. סלומון מתאר כי ב-8 באוקטובר עסק בדילוג הגש"ח לאזור גינוסר, בד בבד טיפל בעיקר בטנקים מסוג שרמן, ולקראת הערב החל הגדוד לטפל גם בטנקי השוט. בכך הצטרף הגש"ח להקים שתי סדנאות שונות שיוכלו לתקן ולתחזק את הטנקים השונים.⁷⁰

מפה 3: מצב הלחימה ברמת הגולן ב-8 באוקטובר⁷¹

70 אלכס קיריל, אוג' 210 סיכום יוה"כ - אחזקה, ללא תאריך, א"צ 120-157/86, עמ' 1-4; לבקוביץ', במבחן המלחמה, עמ' 101.

לסיכום, ב־8 בחודש החלה אוגדה 210 לפעול כאוגדה. במסגרת זו היא קיבלה חטיבה שלמה שכללה גדוד שריון אחד בפיקודה, ואגד התותחנים החל לסייע ליחידותיה השונות. מרבית היחידות שירכיבו את אוגדה 210 בימים הקרובים לחמו במסגרות חטיבתיות הכפופות לאוגדות אחרות. השוני העיקרי בין 7 באוקטובר ל־8 בו היה שחטיבות 179 ו־679 ברמת הגולן פעלו על פי תוכנית חטיבתית ועל פי רעיון מבצעי אחד ולא הוכנסו כגדודים לסגור פרצות בהגנה.

9 ו־10 באוקטובר - מחטיבות לאוגדה

ב־9 באוקטובר בשעה 7:00 שוחח הרמטכ"ל עם אלוף פיקוד הצפון, ולאחר מכן הוא עדכן את פורום מטכ"ל שהסורים קרובים לשבירה.⁷² בבוקר אותנו יום באוגדה 210 הייתה רק את חטיבה 179, שעליה פיקד סגן מפקד האוגדה. ארבעים הטנקים היו צריכים לבלום את הכוח הסורי הפרוס בדרום הרמה. הקרב האוגדתי הראשון של אוגדה 210 היה התקפה לכיוון ח'ושנייה. על פי התוכנית האוגדתית, חטיבה 179 תבלום באזור ח'ודייה ולאחר מכן תדחק את הסורים מזרחה לכיוון ח'ושנייה. האש האוגדתית הופעלה בשני שלבים: לכיוון מטרות יותר עמוקות ולסיוע לתמרון. בשעה 10:30 השתלטו כוחות החטיבה על צומת ח'ושנייה-ציר הנפט-נפאח' ועל נ"ג 697. לאחר סיום הכיבוש נעצרה כדי למלא תחמושת ודלק וכדי לתכנן התקפה על ח'ושנייה.⁷³

בצהריים הועברה חטיבה 679 לפיקודה של אוגדה 210.⁷⁴ לדברי אור, לנר הודיע לו זאת בקשר, והדגיש לפניו כי משימתו להתקיף לכיוון רכס רמת־נייה-תל פזרה. אור הציע שחטיבתו תישאר בעמדותיה משום שהן מאפשרות לנהל אש נגד התקדמות הסורים, ורק לאחר סיום הקרב הוא יעלה לכיוון רכס רמת־נייה. לנר קיבל את הצעתו והורה לו לעבור להתקפה על פי שיקולו.⁷⁵ בשלב ההתקפה, כפי שמש"ח חטיבה 679 מצייין, הפעלת

71 היסטוריה, **אטלס**, עמ' 39.

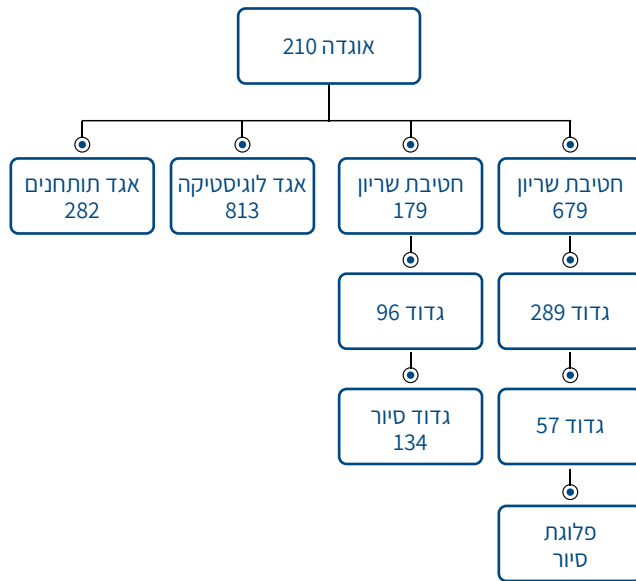
72 גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 549.

73 בר־כוכבא, **מרכבות הפלדה**, עמ' 291-298.

74 אשר, **הסורים על הגדרות**, עמ' 187; אורן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 215-216.

75 אור, **אלה האחים שלי**, עמ' 147; אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 216; אגרנט, אור, עמ' 5.

האש נעשתה במרוכז בידי האגד האוגדתי. לדבריו, הוא הפעיל מעט אש לסיוע, ועיקר האש הייתה כלפי הכוחות הסוריים הנסוגים.⁷⁶

תרשים 4: יחידותיה של אוגדה 210 בצהרי 9 באוקטובר. סך הכול 84 טנקים⁷⁷

בסופו של יום הקרבות עמדו כוחות האוגדה במשימותיהם ואפשרו להכניס את חטיבה 9 לטהר את מתחם חיושנייה.⁷⁸ כפי שהתברר למפקדי האוגדה והחטיבות, הבעיה הייתה התיאום בין האוגדות בכלל ובין אוגדה 210 לחטיבה 9 שפעלה תחת אוגדה 146. לפי לנר, השאלה הייתה של מי חושנייה, מה שקרה שמשו [פלד] עמד ממערב לחושנייה ואורי [אור] עמד

76 פיקוד צפון – מפקדת תותחנים פיקודית, **מלחמת יום הכיפורים – אירועים ולקחים ראשוניים סיכום ראשוני – סדר אירועים – וסיכומים ראשוניים מס"ח 679**, 18 בנובמבר 1973, עמ' 2; קתמ"ר, **כנס לקחי יוה"כ**, עמ' 64.

77 מפג"ש/תח"ש, **אוגדה 210**, עמ' 16, 40.

78 על קרבות החטיבות של אוגדה 146 ראו: ללא מחבר, **גדוד 39 חטיבה 4**, עמ' 3; אג"ם מה"ד – היסטוריה, **גד' 95 חטיבה 4 – תחקיר גד' 95 חט' 4**, 23 בנובמבר 1973, א"צ 294-157/1986, עמ' 15-17; אג"ם מה"ד – היסטוריה, **גד' 95 חטיבה 4 – מהלך הקרבות של גדוד 95**, ללא תאריך, א"צ 294-157/1986, עמ' 4-6; מפקדת חטיבה 9, **יומן מלחמה**, עמ' 1; מפקדת חטיבה 9, **מהלכי חטיבה 9**, עמ' 2.

מעליו, שניהם היו יכולים להכנס. מוטקה [בן- פורת] טען שאנחנו יורים עליו, הפסקתי את כל האש, זה לא עזר, בקיצור זה היה --- [כך במקור] אבל אחר כך מוטקה נכנס ושוב יצא עד כמה שאני זוכר.⁷⁹

בערב 8-9 באוקטובר לאוגדה החלו להגיע שדרות האספקה הפיקודיות שהובילה פלוגת הסיוע של אוגדה 210 לכוחות הלוחמים. זהר לבקוביץ מציין כי אנשי הלוגיסטיקה של האוגדה החרימו אספקה מכל הבא ליד. לעת עתה אפשרו שדרות האספקה לספק את צורכי היחידות השונות עד הקמת המסגרות הלוגיסטיות של האוגדה.⁸⁰ הסדרת הסיוע הלוגיסטי אפשרה לאגד הסיוע הלוגיסטי להקים סדנאות שריון בקרבת קו המגע וליצור מלאי חלפים אוגדתי על בסיס טנקים שלא ניתן לתקנם, בד בבד עם עבודתם של הדרגים החטיבתיים והגדודיים על הטנקים של כוחותיהם.

בסוף 9 באוקטובר היו כוחות פיקוד הצפון בעמדת זינוק לעבר כיבוש מחדש של כלל השטחים שכבשו הסורים ביממה הראשונה של המלחמה. בשל כך מפקדת פיקוד הצפון תכננה לצאת ב-10 בחודש להתקפה עם אוגדות 146 ו-210. אוגדה 36 בלמה את ההתקפה הסורית האחרונה בצפון רמת הגולן והמשיכה להיות מכוונת מזרחה. התוכנית כללה השתלטות על "הקו הסגול" וכיבוש באזור כודנה. משימותיהן של האוגדות היו אלה:

1. אוגדה ⁸¹146 - כיבוש רכס מוצב 111, תל אל-אחמר, תל כודנה והכפר כודנה.

2. אוגדה ⁸²210 - כיבוש רכס מוצב 110 מצפון עד פאתי הכפר כודנה.⁸³

ב-10 בחודש ניהל מפקד האוגדה, בהשתתפות חטיבות 179 ו-679 ואגד התותחנים, התקפה אוגדתית, שנועדה לכבוש את כל השטח שעד ל"קו הסגול". ההתקפה הראשונה עד לקו הגבול שלפני המלחמה הצליחה, ואילו הניסיון להבקיע שטח הסורי בוטל עקב שיקולים שונים של הפיקוד. יחידות האוגדה נכנסו לחניוני לילה, והמח"טים נקראו לקבוצת פקודות אוגדתית.⁸⁴

79 היסטוריה, **לנר**, עמ' 4. התוספות הן שלי, א"ב.

80 היסטוריה, **תחזוקה**, עמ' 2.

81 חטיבות 4, 9, 205, 217 ו-670.

82 חטיבות 179 ו-679.

83 אשר, **הסורים על הגדרות**, עמ' 195-199; אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 217-222.

84 מפג"ש/תח"ש, **אוגדה 210**, עמ' 17, 40-41.

התקפת-הנגד של פיקוד הצפון, בין 8 ל-9 באוקטובר, הדפה את הסורים מהשטחים שכבשו. הסיבה לכך הייתה שכוחות צה"ל ברמת הגולן פעלו כחלק מאוגדה ולא ככוח חטיבתי עצמאי. שני הבדלים עולים בין הקרבות החטיבתיים לאוגדתיים: ראשית, הרעיון המבצעי של הקרב היה אוגדתי, וכך - גם הביצוע של ההתקפה עצמה. בעקבות זאת יכלה האוגדה לתזמן ולסנכרן התקפות של החטיבות לטובת ההישג המבצעי. שנית, המעטפת האוגדתית, ובה אגד התותחנים והאגד הלוגיסטי, החלה לפעול. מפקדת אגד התותחנים הפעילה את גדודיה בריכוזיות לסיוע לתמרון ולתקיפת יעדים שחפ"ק מפקד האוגדה הגדיר להם.

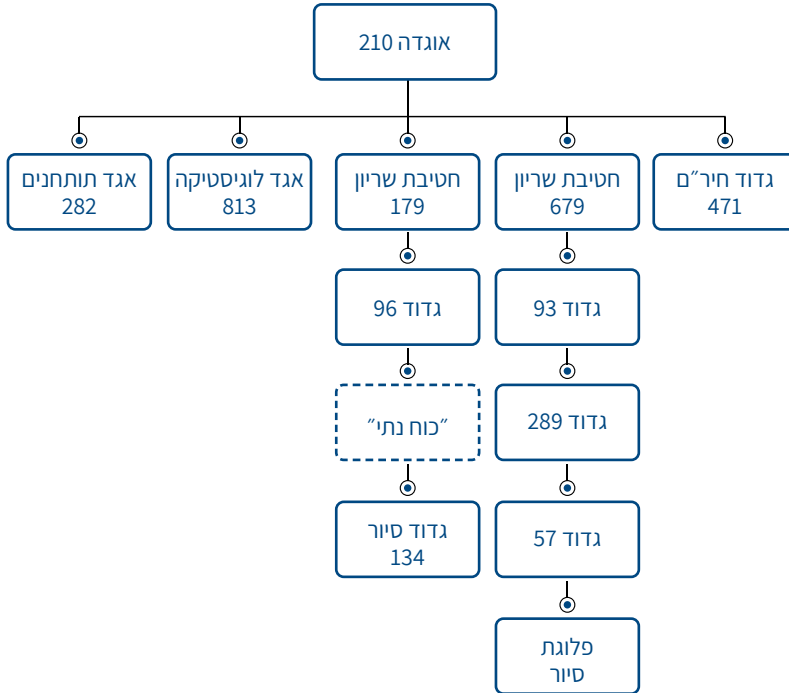
11 באוקטובר - ההבקעה

משעות הצהריים של 10 באוקטובר עסקו שר הביטחון, הרמטכ"ל וחברי המטה הכללי בשתי שאלות: באיזה חזית להתקיף? ומהם ההישגים המבצעיים הנדרשים מהתקפה זו? במהלך הדיונים, שנמשכו לתוך הלילה, שבהם השתתפו ראש הממשלה וכמה שרים, הוחלט להתקיף בחזית הצפון כדי לשפר את יכולתה של מדינת ישראל להתמקחות עתידית. אולם הודגש שלא לנסות לכבוש את דמשק, ואם רוצים להפציצה נדרש אישור ראש הממשלה.⁸⁵

באישור התוכנית הפיקודית, בנוכחות שר הביטחון והרמטכ"ל, הוצגה קבוצת הפקודות הפיקודית. לאחר מכן הנוכחים עברו לחפ"ק אוגדה 36 שבתל שיבאן. מפקד אוגדה 210 לא השתתף בשני המופעים האלה עקב הפגזה ארטילרית אינטנסיבית שהחפ"ק שלו חווה באותו היום. כאשר הגיע לתל שיבאן, נגמרה קבוצת הפקודות. לפי לנר, לפני עמדה הדילמה האם לבקש להחזיר את הנוכחים ולבצע את קבוצת הפקודות עימו או לא להגיד דבר ולהסתדר תוך כדי תנועה. הוא בחר באפשרות השנייה.⁸⁶

85 גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 658-689.

86 היסטוריה, **לנר**, עמ' 16-17.

תרשים 5: יחידות אוגדה 210 ב־10 באוקטובר. סך הכול 75 טנקים⁸⁷

בעודו מסתכל על המפה הבין לנר שהתוכנית שהכינה האוגדה יום לפני הייתה לא רלוונטית. זו התבססה על כך שהאוגדה נעה אחרי אוגדה 36 בשני צירים כדי לנצל את ההצלחה של ההבקעה של אוגדה 36. אולם כעת הבין שאוגדה 36 תנוע באחד הצירים שהוקצו לו, ושמישמתה העתידית הייתה להבקיע בציר "אמריקה" כמאמץ הבקעה נפרד.⁸⁸ בעדותו סיפר: "הלכתי לחקא, ואמרתי לו חקליה נו עכשיו תגיד לי מה עושים? ועל רגל אחת הוא אמר לי [לא ברור] תשמע אתה [נכנס לבד] או הולך אחרי 36,

87 חטיבה 689 – 40 טנקים וחטיבה 179 – 35 טנקים. ראו: גיסות השריון, **אוגדה 210**, עמ' 18–19, 41. בספירה לא נכללו שלושים הטנקים של "כוח נתני" משום שהם לא הגיעו בזמן לקרב ההבקעה.

88 **קתמ"ר, כנס לקחי יוה"כ**, עמ' 19; היסטוריה, **לנר**, עמ' 16; אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 271–276; אור, **אלה האחים שלי**, עמ' 173.

אבל נראה לי כרגע אתה הולך על ציר אמריקה".⁸⁹ לאחר קבלת המשימה החדשה תכנן לנר את ההתקפה האוגדתית כך:

1. שעת התחלת המבצע נקבעה ל-14:00.
2. תוכנית אש של האוגדה:
 - א. שלב א' - הפעלת אש בריכוז אוגדתי לריכוך יעדים והפעלת אש להטעיה;
 - ב. שלב ב' - הסטת האש להעסקת המוצבים הסוריים בשטח ההבקעה;
 - ג. שלב ג' - סיוע ישיר לכוחות הקדמוניים.

לטובת ההבקעה למפקד האגד היו שלוש יחידות תותחנים: גדוד 873, סוללת 203 מ"מ וגדוד 828. מפקד האגד מציין שתי בעיות: ראשית, היעדים לא זוהו. שנית, יחידות האגד לא יכלו לירות אש נגד סוללות משום שלא היו לו את התותחים שיכולים לירות לטווח שכזה.⁹⁰ התוכנית האוגדתית הייתה כלהלן:

1. גדוד 679 יחפה לטובת הבקעת חטיבה 179;
2. חטיבה 179 תבקיע עם "כוח נתי"⁹¹ בציר "אמריקה" ותתייצב בצומת "אמריקה" - "ציריד";
3. חטיבה 679 תנוע על ציר "שבתאי" לאחר תיאום עם חטיבה 7 שנעה קודם על הציר.⁹²

כדי לקבל תמונת מצב בהירה יותר הוציאה האוגדה סיור אלים של שישה טנקים שגם ירו על מטרות שונות כדי לבחון את תגובת הסורים. חוסר תגובתם תרם להבנה שמערך ההגנה הסורי אינו כשיר להגנה. נוסף על כך הדיווחים שכוחות חטיבה 7 עברו "כמו חמאה"⁹³ יצרו תחושה באוגדה

89 היסטוריה, לנר, עמ' 16. להשוואה ראו: אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 276;

90 פיקוד צפון, **מס"ח 679**, עמ' 3; קתמ"ר, **כנס לקחי יוה"כ**, עמ' 64-65; קצין חינוך ראשי, **אגד ארטילרי 282**, עמ' 13.

91 גדוד שוט קל שהורכב מישראלים שחזרו מחו"ל בפיקודו של נתי גולן.

92 אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 276; היסטוריה, לנר, עמ' 19; היסטוריה, **שריג**, עמ' 4-6.

93 היסטוריה, לנר, עמ' 20.

שהגם שיש אויב הוא לא יתנגד להבקעה של כוחות האוגדה באופן שיסכן את התוכנית הפיקודית והאוגדתית.⁹⁴ בד בבד עם ההכנה של החטיבות עבר הגש"ח האוגדתי לגשר אריק והקים משטח עבודה, לטפל בטנקים, באזור ציר הנפט כדי לצמצם את הטווח עם כוחות האוגדה.⁹⁵

הפיקוד הקדים את שעת ההתקפה ל-13:00 בצהריים למרות התנגדותו של לנר.⁹⁶ אולם בפועל ההתקפה עצמה, כפי שיומן המבצעים של האוגדה מראה, החלה ב-14:00, והשתלשלות האירועים ב-11 באוקטובר מוצגת בו כך:

13:00 - ניתנה ההוראה להתכונן להבקיע בציר "אמריקה" מתוך הבנה שיש סימנים להתמוטטות המערך הסורי.

13:30 - ניתנה ההוראה לחטיבות להתמקם לקראת ההבקעה.

14:00 - הציר נפתח, הוסרו מוקשים שצה"ל הניח, להתחלת ההבקעה של חטיבה 179, המבקשת להיכנס אף שחטיבה 679 עדיין לא סיימה את התמקמות כוחותיה. בשל כך כוחות חטיבה 179 יחפו על הכניסה של המסגרות האחרות של החטיבה. לנר מאשר את הבקשה. הכוחות הקדמוניים של 179 נתקלים בהתנגדות עזה, ולכן הוא מזרז את חטיבה 679 להיכנס לעמדות חיפוי.

15:00 - שר הביטחון נמצא בחפ"ק הפיקוד ואומר שהמטרה היא להציב איום ארטילרי על דמשק אף שבאותו זמן מובן בחפ"ק שההבקעה אינה מצליחה וצריך לחלץ את חטיבה 179.

15:10 - שלושה-ארבעה טנקים של חטיבה 179 מגיעים לצומת "אמריקה"- "ציריך". מפקד האוגדה מורה לחטיבה 679 להיכנס לציר "אמריקה" דרך חטיבה 179.

15:45 - חטיבה 9 עוברת להיות תחת פיקוד האוגדה.

16:00 - חטיבה 679 מגיעה לציר "ציריך"- "שבתאי".

16:30 - מפקד האוגדה מורה למח"ט 9 לכבוש את תל כרום מצפון.

18:00 - מח"ט 9 מדווח: "תל כרום בידי".

94 שם, עמ' 20; אשר, **הסורים על הגדרות**, עמ' 215.

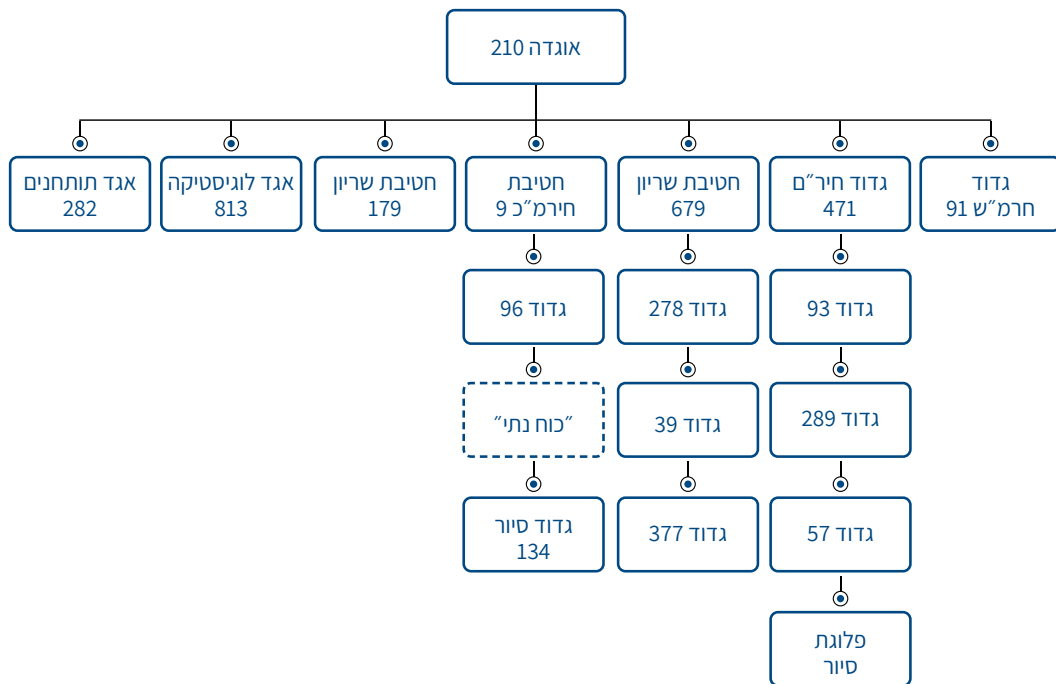
95 לבקוביץ, **במבחן המלחמה**, עמ' 101.

96 היסטוריה, **לנר**, עמ' 25.

19:00 - גדוד 471 מחטיבת הצנחנים 317 נשלח לטהר את חאן ארנבה.

20:00 - התארגנות לשהייה בלילה.

עיקר העיסוק בלילה היה דחיפת האספקה, חילוץ ופינוי מציר "אמריקה".⁹⁷

תרשים 6: יחידות אוגדה 210 לאחר סיום קרב ההבקעה. סך הכול 67 טנקים (40 של חטיבה 9 שהצטרפה לאחר ההבקעה)⁹⁸

97 אג"ם מה"ד - היסטוריה, **אוג' 210 יומן ארועים - 6-12 באוקטובר 73**, ללא תאריך, עמ' 3-4.

98 חטיבה 679 - כ"1 טנקים, חטיבה 179 - כ"6 טנקים וחטיבה 9 - כ"40 טנקים. ראו: גייסות השריון, **146**, אוקטובר 1974, עמ' 18; מפג"ש/תח"ש, **אוגדה 210**, עמ' 19, 42. בספירה לא נכללו שלושים הטנקים של "כוח נתי" משום שהם לא הגיעו בזמן לקרב ההבקעה.

תדריך של אלוף דן לנר לקראת ההבקעה (צלם: עוזי קרן; באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון).

הדיווח ביומן האירועים של האוגדה מראה שלמרות הבעיות בתהליך התכנון ושינוי מסגרת הזמן עמדו כוחות האוגדה במשימותיהם ביום הראשון להבקעה. הוא אינו חושף את סיפור ההבקעה של האוגדה וההתקפה של חטיבה 179. לשם כך צריך לבחון כיצד ארבעת המפקדים הבכירים שהשתתפו באירוע סיפרו עליו בדיעבד: ראשית, לפי מפקד האוגדה, ההכנה הארטילרית של האוגדה הייתה מספקת ואינטנסיבית דיו. לפני ההבקעה קיבלה החטיבה הוראה שלא לרדת מציר "אמריקה". אף על פי כן המג"ד המוביל ירד מהציר, משיקולו, וטנקיו החלו להיפגע ממוקשים. בשל כך הוא החל לפנות פצועים ושלח את הקמב"ץ שלו קדימה. הגעת הטנקים הראשונים לחאן ארנבה אפשרה למפקד האוגדה להורות לחטיבה 679 לנוע דרך 179 ליעדה.⁹⁹ שנית, שריג מספר שהתכנון שלו היה שגדוד אחד ייסע על הכביש. הנחתו הסמויה, העוברת כחוט השני בתהליך התכנון האוגדתי והחטיבתי, הייתה שאין אויב באזור חאן ארנבה אולם, כפי שהוא מצהיר אחרי המלחמה, הנחה זו הייתה מוטעית כי הארטילריה לא השפיעה על כוחות החי"ר הפרוסים במתחם ולא הייתה

99 היסטוריה, לנר, עמ' 20.

התפרקות רבתי כפי שהונח לפני ההתקפה. נוסף על כך החיפוי של 679 לא התמקם בטווח יעיל ולא ניתן היה לדלג אותו בזמן כדי שלא לסתום את נתיב ההתקדמות של החטיבה. כמו כן הפעלת האש בריכוז האוגדתי לא אפשרה לשריג להפעיל אש בסיוע לתמרון וליעדים שהוא צריך. לדידו, בכל פעם שהוא רצה להפעיל אש על יעדים הוא היה "צריך לנהל דואט עם דן לנר חצי שעה עד שהוא נתן לי משהו".¹⁰⁰ בעיה נוספת בהפעלת האש הייתה שמש"ח החטיבה לא היה בשלב ההבקעה וגם לא היו לו קציני תצפיות קדמיים מסיבות שונות.¹⁰¹ שלישית, בסיכומי חטיבה 679 נכתב שבשעה 14:00 התקדמו כוחותיה לעבר צומת מנס'ורה כדי לקצר טווח ליעדיהם. לאחר הוראה ממפקד האוגדה המח"ט מקצה גדוד נוסף לחיפוי לטובת חטיבה 179. בשעה 15:00 "מחליט מפקד האוגדה למנוע את כישלון ההתקפה ומכניס את חטיבה 679 להבקעה בציר חאן ארנבה-תל שמש".¹⁰² בהמשך אותו יום החטיבה מגיעה ליעדיה, אך היא אינה מצליחה להכניס את הדרגים משום שיש אויב בשטח.¹⁰³ כמו כן בריל, סגן מפקד האוגדה, טען בעדותו לפני חוקרי המחלקה להיסטוריה שהוא אמר למפקד האוגדה: "כביש זה שחיטה".¹⁰⁴ יתרה מכך הסורים יודעים להיערך להגנה טוב יותר מצה"ל, והם פשוט אינם מגלים את עמדותיהם. בשל בעיות הזמן לא יכלה האוגדה להתכונן כהלכה משום שהבקעה דרשה הכנה ארטילרית טובה יותר, כולל אוויר, והכנסה של הנדסה קרבית בצורה הנכונה. בעיה נוספת, לדבריו, הייתה חוסר התיאום בין המאמצים משום שהחפ"ק היה מרוחק יחסית, ולכן הציע למפקד האוגדה שהוא ינוע עם חטיבה 179 כדי לתאם בינם לבין חטיבה 679. רק לאחר כניסת חטיבה 9 דילג בריל קדימה כדי לתאם בין החטיבות השונות.¹⁰⁵

השינוי בתוכנית וברעיון המבצעי של לנר הוכתב לא משיקולי האוגדה אלא משיקולי פיקוד הצפון. בשל כך כוחות האוגדה היו צריכים לפרוץ בציר ההררי אחד, כי שאר האזור ממוקש, מול אויב סורי מחופר שמיקומו וגודלו אינו ידוע. יתרה מכך הפיקוד לחץ על האוגדה לצאת כמה שיותר

100 היסטוריה, שריג, עמ' 5.

101 שם, עמ' 4-10.

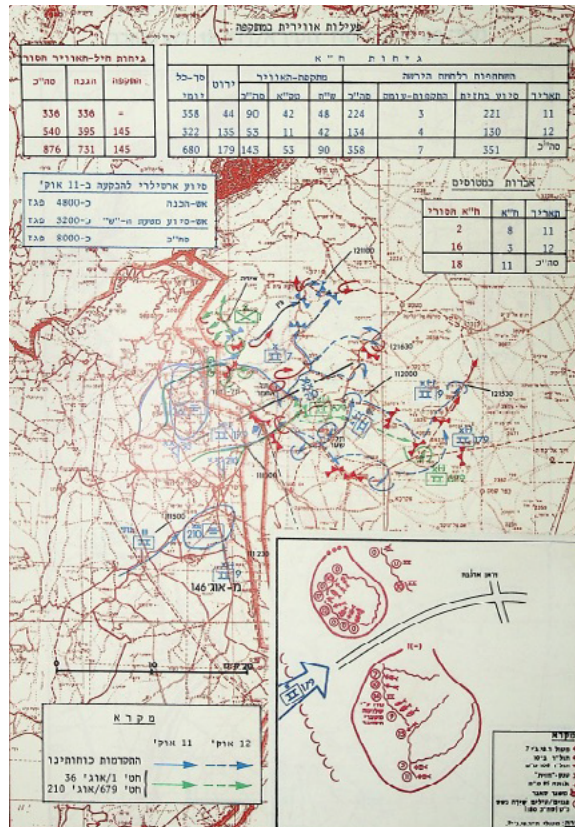
102 חטיבה 679 - סיכומי מפקד החטיבה, קרבות 679 במלחמת יום הכיפורים, ללא תאריך, א"צ-365, 157/86, עמ' 12.

103 שם, עמ' 11-12.

104 היסטוריה, בריל, עמ' 7.

105 שם, עמ' 7-8.

מהר כדי לנצל את ההצלחה של אוגדה 36 למרות הצורך לשינוי התוכנית האוגדתית. בכך נוצר מצב שבו מפקד האוגדה והמפקדים הכפופים לו מסכימים עם הרעיון המרכזי, הבקעה בציר חטיבה 179 שחטיבה 679 מחפה על התקדמותה ונערכת לניצול ההצלחה. מהשיח על התנהלות ההבקעה אפשר להבין שלנר והאחרים הסכימו שלנוכח מגבלת הזמן יש פתרון מבצעי אחד. אולם השונה בין ארבעת הדוברים הוא איך ניתן היה לתקן את אופן הפעלת הכוח והאם היה צריך לחכות לחיפוי חטיבה 679 או להפעיל את התותחנים או לנהל את הקרב אחרת ולא על פי היגיון מפקד האוגדה. בסופו של קרב ההבקעה איבדו יחידות האוגדה כ-35 טנקים (כ-46%) ממצבת הטנקים הזמינים בתחילת ההבקעה. אך כמו ששריג סיכם את הקרב, "אומנם נשארתי עם 6 טנקים אבל הגעתי לצומת".¹⁰⁶

מפה 4: התקדמות אוגדה 210 ב-11 וב-12 באוקטובר¹⁰⁷

106 היסטוריה, שריג, עמ' 6.

107 היסטוריה, אטלס, עמ' 50.

12-14 באוקטובר - הלחימה בכוח המשלוח העיראקי

שאלת התערבותו של צבא עיראק במלחמה כבר נדונה במטה הכללי מהיום הראשון של המלחמה. ב־6 באוקטובר דיווח אמ"ן שממשלת עיראק עדיין לא החליטה אם להתערב ובאיזה היקף תפעל. למחרת התקבלה הידיעה שהיא החליטה לסייע לצבא סוריה על ידי שליחת שתי טייסות מיג 21 ושתי טייסות סוחוי 7. עדיין לא היה ידוע האם הסיוע הצבאי יכלול כוחות משלוח יבשתיים. באותו יום, במהלך שיחת הרמטכ"ל עם שר הביטחון, העלה האחרון את האפשרות שצבא עיראק וצבא ירדן יצטרפו למלחמה בחזית הסורית. בצהריים התקבלה הידיעה כי ממשלת עיראק הודיעה לממשלה הסורית שהם ישלחו כוח יבשתי, כנראה הדיוויזיה השלישית, והחטיבה הראשונה שלה יכולה להגיע תוך 30 שעות מתחילת תנועתה לאזור דמשק. אחרי הצהריים של 7 באוקטובר תדרך ראש אמ"ן, אלוף אלי זעירא, את בר־לב לפני יציאתו לצפון שמשלוח הכוח העיראקי הוא עובדה מוגמרת והם אינם יודעים מתי הוא יגיע לגזרה. ב־8 בחודש קיבל אמ"ן את הידיעה שצבא עיראק מבקש מצבא סוריה שישלח מובילים לרז את פריסת הכוחות העיראקיים בחזית. ב־9 בחודש דיווח אמ"ן בקד"ם הרמטכ"ל שעדיין יש בעיה של מובילים ושצבא עיראק מבקש גם מערב הסעודית ומירדן לסייע בנושא זה. ב־10 בחודש עדיין לא היה בטוח המטה הכללי אם החטיבה העיראקית הגיעה לאזור דמשק. באותו יום הוא שקל אם ניתן לפגוע בשיירתה מהאוויר בלי שיש אישור על מיקומה הוודאי. בצהרי היום התקבלה ידיעה שאכן הגיעה השיירה לדמשק, אבל זאת הייתה שיירת אספקה. ב־11 בחודש הייתה עובדה מוגמרת באשר להגעת החטיבה העיראקית, והשאלה הייתה מתי היא תוכל להשפיע על הלחימה ומתי החטיבה השנייה שנשלחה תחל להילחם בכוחות צה"ל. בקפ"ק שבו לא נכח לנר בבוקר ההבקעה, ציין הרמטכ"ל שדיוויזיה עיראקית נעה לכיוון סוריה וצפויה להצטרף ללחימה בעוד יומיים-שלושה וגם ירדן אמורה להצטרף אליה. בשיבת הערכת המצב שנערכה באותו היום העריך הרמטכ"ל שכמות הכוחות העיראקיים בתוך סוריה לא "יעשו הרבה".¹⁰⁸ למחרת בשעה 16:42 הודיע אלוף פיקוד הצפון לרמטכ"ל שהאויב תוקף את כוחות אוגדה 210 בעוצמה ניכרת.¹⁰⁹

108 גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 719.

109 אג"ם מה"ד - היסטוריה, **המודיעין והאג"ם נוכח כח המשלוח העיראקי לסוריה במלחמת יום הכיפורים**, 19 באוגוסט 1990, עמ' 7-8; גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 349, 363, 404, 406, 426, 456, 508, 573, 608, 661-662, 665, 649, 699, 806-807, 817-818; מלובני, **"מלחמת השחרור"**, עמ' 244-252.

טור זחל"מים צה"לי בח'אן ארנבה (צלם: עוזי קרן; באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון).

בבוקר 12 באוקטובר לא ידעו מפקד אוגדה 210, סגנו, הקמ"ן והמח"טים שהתגבורת העיראקית נעה לכיוונם. כוחות האוגדה המשיכו להעמיק את ההבקעה ולבסס את הישגיה מהיום הקודם. למען משימה זו הועברה חטיבה 205 מאוגדה 146 לאוגדה 210. המח"ט יוסי פלד הגיע לתדריך של מפקד האוגדה עם המח"טים הנוספים. במהלכו הם קיבלו את הדיווח, ועל פי זיהוי סגן הקמ"ן איתמר צ'זיק נאמר להם כי כוח אויב מתקדם לכיוונם.¹¹⁰ לנר אמר בעדותו: "אני מודיע חגיגית שאני לא ידעתי על שום עיראקיים".¹¹¹ מי שגילה שמדובר בכוח עיראקי היה פלד שלאחר אחד הקרבות עלה על אחד הטנקים, משום שהוא חשב שהם של צה"ל. לדברי לנר, "עד אז דן לנר לא הודיע לנו [שיש כוח עיראקי]".¹¹² זיהוי תנועת השדרה הראשונה של

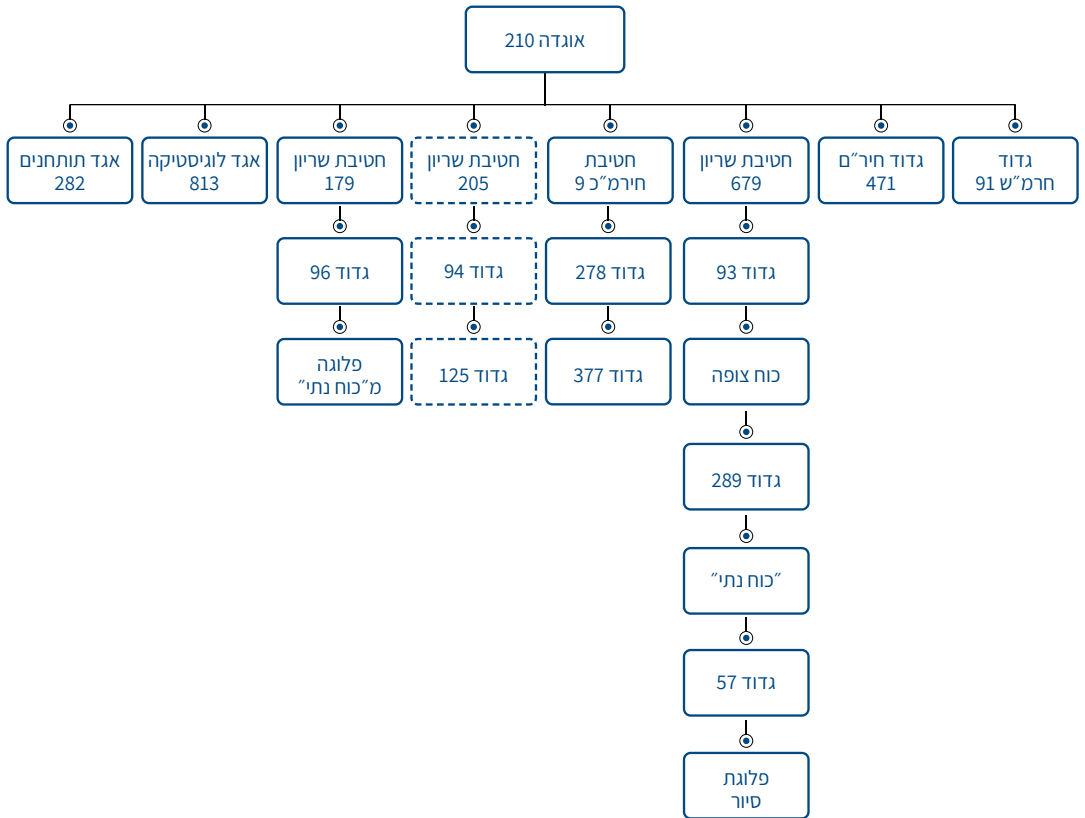
110 היסטוריה, לנר, עמ' 25; היסטוריה, בריל, עמ' 4; היסטוריה, שריג, עמ' 10; חיל המודיעין – בה"ד 15, סדרת סימפוזיונים לסכום חלקו של המודיעין במלחמת יום הכיפורים – תקצירים, יול' 1994, עמ' 71.

111 היסטוריה, לנר, עמ' 25.

112 שם.

הכוח העיראקי, כ־80–100 טנקים, לעבר יחידות האוגדה גרם ללנר לשנות את פריסת האוגדה: חטיבה 679 בתל אל-עמל, חטיבה 179 בתל מסחרה, חטיבה 9 בעתודה וחטיבה 205 בתנועה, מהשטח שבאחריות אוגדה 146, לחבור לאוגדה.

השינוי בפריסה נערך משום שכוחות האוגדה נפרסו לאורך ציר הפריצה, וכך התאפשר לכוח העיראקי לחצות אותם למקומות שונים. בהדיפת ההתקפה הראשונית של כוח המשלוח ניסו הכוחות הנסוגים להשמידו.¹¹³

תרשים 7: יחידות 210 ב־12 באוקטובר. סך הכול 164 טנקים (50 טנקי חטיבה 205 ו־40 טנקי חטיבה 9)¹¹⁴

113 קתמ"ר, **כנס לקחי יוה"כ**, עמ' 65; על נקודת המבט הסורית ביום זה ראו: מלובני, **"מלחמת השחרור"**, עמ' 202–203.

114 חטיבה 179 – כ־24 טנקים, חטיבה 679 – כ־50 טנקים, חטיבה 9 – כ־40 טנקים וחטיבה 205 – כ־50 טנקים. ראו: טנקים אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 282–284.

בינתיים התקדמה השדרה השנייה של הכוח העיראקי בליל הירח המלא לעבר מיקום חפ"ק האוגדה בתל שער. החפ"ק היה מורכב משניים עד ארבעה זחל"מים. שייע, שריג ולנר תיארו את התבהלה שהייתה בחפ"ק בעקבות גילוי הטור שנע. כשנשאל מדוע הוא ירד מתל שער, ענה: "הטווח ביני ולבינם היה אני יודע 600-700 מטר... אני גיבור, גיבור קטן, אי אפשר לנהל את זה שם זה היה קטסטרופה"¹¹⁵.

לנר הורה למח"טים לנוע למיקומים חדשים כדי להיערך בצורת חי"ת או "ארגז" ולאפשר לכוחות האוגדה לפגוע בטור העיראקי. לאחר שהחטיבות התמקמו בנקודות, הוא נע עם החפ"ק לרכס הבוסטר כדי לנסות לראות את הקרב. תוכניתו, שהתבססה על היערכותו של האויב ועל השטח, הייתה לנוע מהעמדות שתפסו החטיבות במהלך היום כדי לגרום לכוח העיראקי להיכנס ל"ארגז", וכך יכתרוהו מכל הכיוונים וישמידוהו. יצירת ה"ארגז" הצריכה שינוי מיקום של החטיבות לנקודות אלו:

1. חטיבה 179 על ציר "יאיר", מדרום למע"ץ.
2. חטיבה 679 במסעף העץ.
3. חטיבה 9 על ציר "רביד" לרגלי תל שער.
4. חטיבה 205 בצומת "רביד"- "ציריד".
5. גדוד חרמ"ש 91 על תל כורום.
6. חפ"ק מפקד האוגדה בבוסטר וחפ"ק סגן מפקד האוגדה בג'בע.
7. אגד ארטילרי - צפון-מערב לתל שער.

תפקידו של האגד הארטילרי בשלב ההתארגנות היה לעכב את התקדמות הכוח העיראקי ככל האפשר. לשם כך ריכז מפקד האגד כשבעה עד שמונה גדודי תותחנים. לדידו, הירי הארטילרי שכיסה שטח של 3 ק"מ נמשך כשעתיים או שלוש. פעולת האגד הצליחה לעכב את הכוח העיראקי כדי להקים את ה"ארגז"¹¹⁶. מפקד האוגדה הורה לתת לכוח העיראקי להיכנס כמה שיותר עמוק לתוך המארב. באור ראשון התחיל הקרב, ועל פי שריג, חטיבות האוגדה נמצאו "בשטח חגיגה"¹¹⁷. בסיומו הוטל על האגד הארטילרי לפגוע בכוחות הנסוגים ולשבש את תנועת הכוחות התוקפים.¹¹⁸

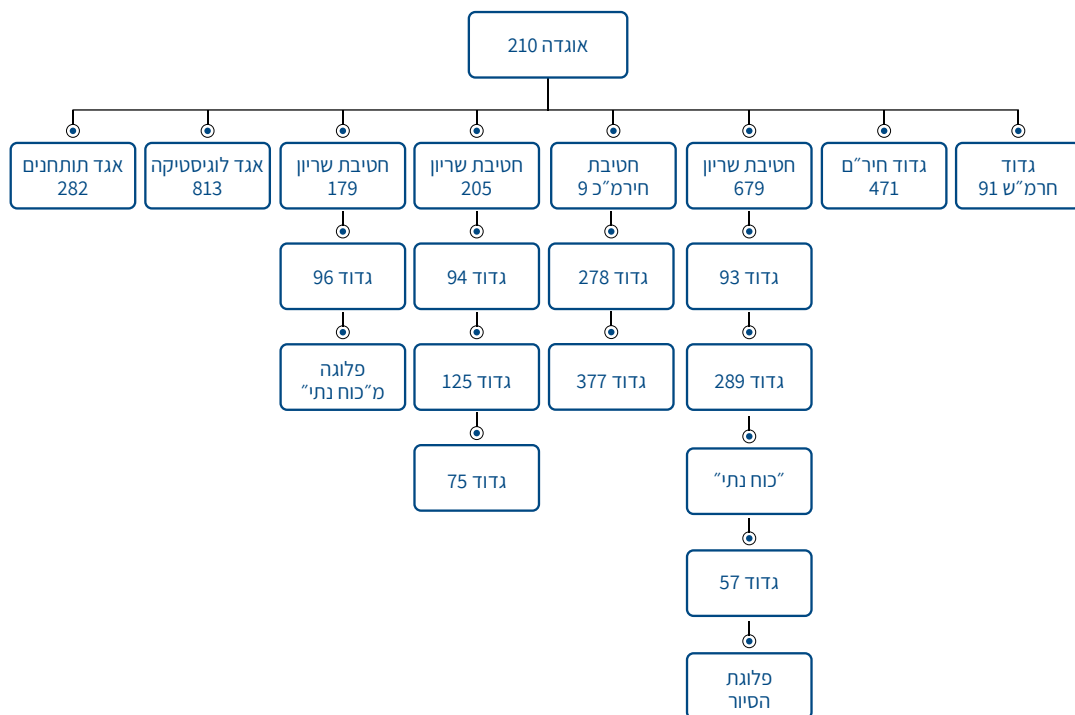
115 היסטוריה, לנר, עמ' 28.

116 קתמ"ר, כנס לקחי יה"כ, עמ' 67.

117 היסטוריה, שריג, עמ' 13.

118 קתמ"ר, כנס לקחי יה"כ, עמ' 65.

פסח מלובני מציג בספרו על הזווית הסורית מהמלחמה שהכוח העיראקי לא הצליח לנצל את מלוא עוצמתו משום שהוא הגיע במקוטע, לא היה חלק מהתכנונים, לא הכירו מפקדיו את זירת המלחמה ואת האויב ובעיקר לא היה תיאום עם הצבא הסורי.¹¹⁹ בסיכום היומיים הראשונים של מעורבות כוח המשלוח העיראקי שמרו כוחות אוגדה 210 על ההישגים הקרקעיים שהושגו עד עתה ללא אבדות גדולות בנפש ובציוד. אולם האגף המזרחי של האוגדה היה חשוף להמשך ההתקפות העיראקיות.¹²⁰

תרשים 8: יחידות אוגדה 210 ב־13 באוקטובר¹²¹

119 מלובני, "מלחמת השחרור", עמ' 259.

120 ללא מחבר, **כנס פיקוד צפון**, עמ' 19-20; היסטוריה, **לנר**, עמ' 27-28; היסטוריה, **בריל**, עמ' 33; היסטוריה, **שריג**, עמ' 10, 13; אג"ם מה"ד - היסטוריה, **תחקיר מלחמת יהו"כ - אל"מ בר מסעדה יהושוע**, 2 בינואר 1979, עמ' 10; אלחנן אורן, "לחימת צה"ל בכוח המשלוח העיראקי בחזית הסוריה במלחמת יום הכיפורים", בתוך: שאול שי (עורך), **העימות העיראקי ישראלי: 1948-2000**, תל אביב: מערכות, 2002, עמ' 74-77.

121 חטיבה 9 - כארבעים טנקים; חטיבה 179 - לא ידוע; חטיבה 205 - כחמישים טנקים; חטיבה 679 - ארבעים טנקים. גייסות השריון, **146**, עמ' 22; מפג"ש/תח"ש, **אוגדה 210** עמ' 20, 43-44.

ב-13 וב-14 באוקטובר החלצה"ל להעביר את מרכז הכובד שלו מחזית הצפון לחזית הדרום. בשל כך לפיקוד הצפון לא היה, כמעט, סיוע אווירי. באותם ימים לא היו קרבות בין כוחות האוגדה ובין כוח המשלוח העיראקי. עיקר הדיון בין שר הביטחון והמטה הכללי ובין הפיקוד נסב על הרצון של שר הביטחון ושל הרמטכ"ל ליצור איום יבשתי כלשהו על דמשק. בעת ביקור בפיקוד הצפון אמר השר שמבחינתו היעד העיקרי הוא להתקדם ולהפגיז את דמשק אף שלפי חופי שדה התעופה אל מזה כבר מותקף. חופי וסגנו, תא"ל יקותיאל אדם, טענו שכוחות הפיקוד נמצאים בעמדות שולטות להגנה ושעמדת הפיקוד היא שלאחר שבוע של לחימה רצופה הכוחות תשושים וצריכים לנוח, ולכן יתקשו להתקדם מעבר לקו הנוכחי.¹²² בעדותו אמר לנר:

לי נאמר שצריך לקחת את קנקר, עכשיו אני מנתח, אין לי כל ספק שזה השפיע על כולנו כדי להביא לשם תותח 175 מ"מ שירה על דמשק, זה מה שאמר לי שר הביטחון. אתה יודע, אני אמרתי לו, מה רע במטוס, אל אלוהים, בשביל מה אני צריך להרוג כך וכך בחורים צעירים.¹²³

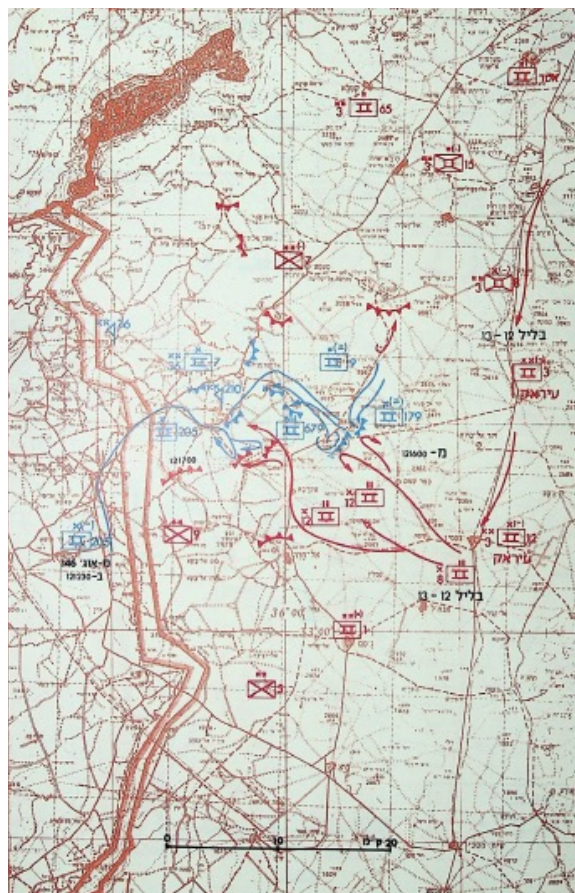

דחפור גורר טנק טי-54 (T-54) עיראקי שנפגע בקרבות (צלם: רון אילן; באדיבות ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון).

122 גולן, **מלחמה ביום הכיפורים**, עמ' 833-838, 854-856, 890-891; אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 320.

123 היסטוריה, **לנר**, עמ' 32.

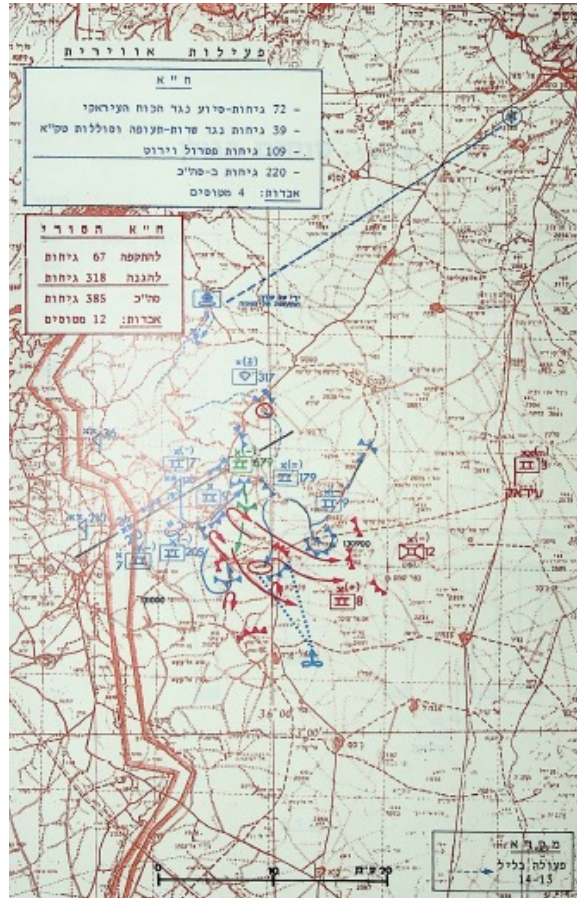
בעוד במהלך אותו היום הפיקוד עסוק בהבניית התוכנית לקידום האוגדה לטווח התותחים של צה"ל, כוח עראקי ניסה להבקיע את מערך ההגנה של האוגדה. את ניסיון זה בלמו כוחות האוגדה בכלל וחטיבה 9 בפרט משום שכוחות החטיבה נפרסו באזורים שבהם התקיפם הכוח העיראקי ובלמם. לאחר מכן שני גדודי החטיבה ניהלו אש ארוכת טווח (3-4 ק"מ) ופגעו בשלושים טנקים עיראקיים. ב־12 מהם פגעו גדודי חטיבה 9.¹²⁴

מפה 5: הלחימה בכוח המשלוח העיראקי ב־12 באוקטובר¹²⁵

124 ללא מחבר, **סכום מלחמת יוה"כ חטיבה 9**, עמ' 13; גייסות השריון, **146**, עמ' 22-23; אור, **אלה האחים שלי**, עמ' 200; ממון, **סיפורו של גדוד 377**, עמ' 17.

125 היסטוריה, **אטלס**, עמ' 51.

מפה 6: לחימת כוחות האוגדה בכוח המשלוח העיראקי ב-13 באוקטובר¹²⁶

15-19 באוקטובר - ביסוס המובלעת

ב-15 באוקטובר תכננה מפקדת האוגדה התקפה נוספת על הכוח העיראקי שתוגבר בחטיבה מוקטנת 6, בגדוד תותחנים ובגדוד נ"מ. הרעיון המבצעי של מפקד האוגדה היה לפשוט על הכוח העיראקי כדי לפגוע בכמה שיותר טנקים ואנשים ולגרותו לצאת למרדף אחרי כוחות האוגדה. התנועה אל

¹²⁶ שם, עמ' 51.

היעד הייתה באופן הזה:

1. חטיבה 9 - תתקדם מכפר נסג' מזרחה.
2. חטיבה 679 תנוע לעומק מצפון-מזרח לתל קרין, ממערב לכפר שמש, ותתקוף מצפון לדרום.
3. חטיבה 205 תנוע איגוף עמוק, ממזרח לתל קרין, ותתקוף מצפון לדרום.
4. חטיבה 179 תתקדם מאל-מל דרומה ומזרחה.

חטיבות האוגדה התקדמו לפי תוכנית, אך רדת החשכה לא אפשרה לכוחותיה לנצל את ההצלחה היחסית של הפשיטה שפגעה נפגעו כעשרים טנקים עיראקיים לעומת שבעה טנקים שנפגעו בצד הישראלי.¹²⁷ ב-16 בחודש נתקלו כוחות האוגדה באויב חדש, חטיבה 40 הירדנית. לאחר שקיבל מפקד האוגדה מודיעין מוקדם על הגעת כוח ירדני, הוא ערך את האוגדה כך:

1. חטיבה 679 בגזרת התילים.
2. חטיבה 179 ממזרח לאל-מל.
3. חטיבה 9 בעתודה למתקפת-נגד.

ההתקפה הירדנית הייתה מתוכננת לצאת לפועל עם התקפה עיראקית, אך משום מה הן יצאו בדירוג מסוים ולא עמדו במשימתן. הדירוג אפשר לכוחות האוגדה להדוף אותה. בששת הימים הבאים הם המשיכו להגן בגזרתם מפני כוחות עיראקיים, סוריים וירדניים שלא הצליחו לשנות את המצב בשטח שכבש צה"ל.¹²⁸

ב-19 בחודש החליפה אוגדה 146 את אוגדה 210 בגזרת דרום הגולן והמובלעת. ב-22 בו נשלחה חטיבה 179 לחזית מצרים, וכפי ששריג הצהיר:

127 ללא מחבר, **כנס פיקוד צפון**, עמ' 20; אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 398-400.

128 מפקדת חטיבה 9, **יומן מלחמה**, עמ' 3-4; מפקדת חטיבה 9, **מהלכי חטיבה 9**, עמ' 5-11; ללא מחבר, **כנס פיקוד צפון**, עמ' 20; אג"ם מה"ד - היסטוריה, **מלחמת "יום הכיפורים" בפיקוד צפון - סקירה כללית כולל טיוטה להערות**, 20 במרץ 1975, א"צ 8-107/79, עמ' 68-74; אורן, "המעורבות", עמ' 80-88; אורן, **תולדות מלחמת יום הכיפורים**, עמ' 398-405, 459-467; שור והלוי, **חקה**, עמ' 145-149; מלובני, **"מלחמת השחרור"**, עמ' 264-265.

"לא הייתה מדינה ערבית שלא נלחמתי נגדה".¹²⁹ בימים 12-19 באוקטובר לחמה אוגדה 210 בצבאות סוריה, עיראק וירדן בשורה של קרבות התקפה, הגנה והתקפות-נגד. בכל קרב וקרב פעלו החטיבות על פי רעיון מבצעי שניסח מפקד האוגדה ובתיאום של חפ"ק מפקד האוגדה או של סגנו. מ-6 באוקטובר עד 21 בו ירו כוחות סיוע האש כ-38 אלף פגזים למטרות שונות. עד 21 בחודש תיסקן הגש"ח האוגדתי 192 טנקי שוט, 75 טנקי שרמן, 22 תומ"טים ו-40 טנקים שהושבתו.¹³⁰

מפה 7: מהלכי המלחמה של אוגדה 210¹³¹

129 היסטוריה, שריג, עמ' 16.

130 לבקוביץ', במבחן המלחמה, עמ' 102.

131 מפג"ש/תח"ש, אוגדה 210, עמ' 8.

סיכום

ב-6 באוקטובר 1973 הייתה אוגדה 210 קיימת רק על הנייר. ב-15 הימים שחלפו מתחילת מלחמת יום הכיפורים לחמו כוחותיה בקרבות ההגנה ובמתקפת-הנגד וההבקעה נגד כוחות צבאות סוריה, עיראק וירדן. סיפור לחימתה זו מורכב משלושה תהליכים שונים המתרחשים במקביל וחופפים זה לזה: הקמת האוגדה, לחימתה והגדלת השפעתה על הלחימה במהלך המלחמה. האוגדה שלא הייתה קיימת ערב המלחמה הפכה להיות המאמץ הפיקודי העיקרי כשבוע לאחר תחילתה.

הקמתה כללה שני רכיבים: קליטת החטיבות השונות והקמת יחידות הסיוע של האוגדה. רוב החטיבות השונות שפעלו בה לא היו אורגניות או לא תוכננו להיות חלק ממנה בימים שלפני מלחמת יום הכיפורים. יתרה מזו היחידות שהוכפפו לה ב-7 באוקטובר עברו לאוגדה 146, הוחלפו על ידי חטיבת שריון אחת עם גדוד אחד, ורק לאחר יום הוכפפה אליה חטיבת שריון נוספת שפעלה עד סוף המלחמה עם חטיבות שסופחו עם ייצוב המובלעת בסוריה. עם פרוץ המלחמה הוקמו יחידות הסיוע האוגדתיות, בהן הגש"ח ואגד התותחנים, בחופזה, ואף על פי כן הן אפשרו את התפקוד האוגדתי ברציפות ולאורך זמן. לפי לנר, יחידות אלו היו אחד הגורמים שאפשרו לאוגדה למלא את משימותיה.¹³²

השפעת האוגדה על הלחימה בסורים גדלה ככל שהמלחמה נמשכה. ביום הראשון למלחמה היא הפעילה גדודים וחפ"קים של חטיבות, וב-14 באוקטובר כללה ארבע חטיבות וכוחות אוגדתיים שהיוו את המאמץ העיקרי של פיקוד הצפון לאחר החדירה לתוך שטח סוריה. כל הכוחות הללו פעלו לפי רעיון מבצעי אוגדתי ולפי הכוונה של מפקד האוגדה, של סגנו ושל קציני המטה שלהם. הרעיון המבצעי של מפקד האוגדה הוכתב, לרוב, על פי ניתוח השטח, על פי פריסת היחידות תחת פיקוד האוגדה ועל פי הערכת מיקום האויב וכוונתו על אף מודיעין חסר. ההתבססות על ניתוח שטח ועל חוסר המודיעין הובילה לכך שכוחות האוגדה הופתעו מההתנגדות הסורית בהבקעה בציר "אמריקה" ומהגעת כוח המשלוח העיראקי. אולם יכולתו של מפקד האוגדה להבין את המצב ולהתאים את פריסת הכוחות בשטח ויכולתם של המח"טים להוסיף רבדים נוספים לרעיון המבצעי וליישם אפשרו לכוחות האוגדה לנצח בכל הקרבות שהשתתפו בהם.

132 ללא מחבר, **כנס פיקוד צפון**, עמ' 20.

מעל לכול סיפורה של אוגדה 210 הוא סיפור של מפקדים ושל חיילים שנלחמו ברצף לאורך 15 ימים ועברו מבלימה נואשת להבקעה ולהכרעה של הכוחות הפועלים בגזרתם. לא ניתן לספר את הסיפור ללא התייחסות לניסיונם של המפקדים הבכירים ולאמון ששרר בין מפקד האוגדה למפקדי המשנה שלו ובין חיילי החטיבות למפקדיהם.